

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Kristin Soone

ERIVAJADUSEGA LASTE VANEMATE ARVAMUSED OMA LAPSE TOIMETULEKU
KOHTA TASANDUS-, SOBITUS- VÕI TAVARÜHMAS
Magistritöö

Juhendaja: eripedagoogika nooremlektor Eija Sõukand (MA)
Kaasjuhendaja: eripedagoogika nooremlektor Kairi Kaljuste (MA)

Läbiv pealkiri: Vanemate arvamus erivajadusega lapse toimetulekust

Tartu 2021

KOKKUVÕTE

Erivajadusega laste vanemate arvamus oma lapse toimetuleku kohta tasandus-, sobitus- või tavarühmas

Antud magistritöö raames uuriti empiirilise uuringu käigus erivajadusega lasteaiaealiste laste vanemate arvamus oma lapse toimetuleku kohta alusharidusasutuses (lasteaias) kaasava haridusmudeli kontekstis. Uuringus osalesid vanemad, kelle erivajadusega laps käib tavarühmas, sobitusrühmas või tasandusrühmas. Uuringu läbiviimisel kasutati elektroonilist ankeetküsitlust.

Kokku osales uuringus 31 erivajadusega lapse vanemat. Küsitlusest selgus, et 67,7% erivajadusega lapse vanematest on kogenud eelarvamusi oma lapse suhtes. Ligi pooled (45,2%) uuringus osalejatest arvasid, et erivajadusega lapsele parim arengukeskkond on erirühm tavalise lasteaia juures ja teine pool (48,4%) osalejatest arvasid, et sobitusrühm. Osalenud vanemate EV lastest 80,6% saab tugiteenuseid ja neist enamus on teenusega rahul.

Märksõnad: erivajadusega laps, kaasamine, lapsevanema arvamus.

ABSTRACT

Opinions of parents of pre-school children with special needs about their child's coping in a leveling, matching or regular group, Master's thesis.

In the framework of this master's thesis, an empirical study examined the opinion of parents of children with special needs in kindergarten children about their child's coping in a pre-school institution (kindergarten) in the context of an inclusive educational model. The study involved parents whose pre-school child with special needs goes to a regular group, a matching group or an ordinary group. An electronic questionnaire was used to conduct the study.

A total of 31 parents of pre-school children with special needs participated in the study. The survey revealed that 67.7% of parents of children with special needs have experienced prejudices against their child. Nearly half (45.2%) of the participants in the study thought that the best development environment for a child with special needs is a special group at an ordinary kindergarten, and the other half (48.4%) of the participants thought that a matching group. 80.6% of the parents of children with special needs who participated in the survey receive support services and most of them are satisfied with the service.

Keywords: pre-school child with special needs, involvement, parent's opinion.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. UURIMUSE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Erivajadusega lapse määratlus Eesti haridussüsteemis alushariduses.....	6
1.2 Kaasava hariduse põhimõtted Eestis	7
1.3 Erivajadusega lapse võimalused alushariduse omandamiseks Eestis	8
1.4 Vanemate arvamus lapse toimetuleku kohta lasteasutuses	9
2. METOODIKA.....	11
Valim.....	11
Andmekogumine	11
Analüüs.....	13
3. TULEMUSED.....	13
4. ARUTELU	27
KASUTATUD KIRJANDUS:	35
LISAD	39

SISSEJUHATUS

Huvi erivajadusega laste vanemate arvamuse kohta oma lapsele sobivast arengukeskkonnast ja toimetulekust lasteaias tekkis ühe Õpetajate Lehes avaldatud kogemusartikli põhjal (Vapper, 2018). Selles artiklis kirjeldab üks ema oma kogemust erivajadusega lapse vanemana haridussüsteemis. Teemat uurima hakates leidsin teisigi arvamusavaldusi. Veel on oma ja teiste erivajadusega laste vanemate kogemusi jaganud erivajadusega laste emad raamatutes “*Teisele emale*” (Taperson, 1998), “*Minu eriline laps*” (Habicht & Kask, 2016) ja “*Teekond erilise lapse kõrval*” (Peterson, S jt 2011).

Analüüsid erinevaid uuringuid (Kandel & Merrick, 2007; Hilbert, 2014; Hess jt, 2006), arvamusartikleid ja käsiraamatuid (Taperson, 1998; Habicht & Kask, 2016; Peterson, S jt. 2011; Vapper, 2018; Valk, 2020; Hermaküla, 2019; Azzopardi, 2010) tuli esile mitmeid probleeme, millega erivajadusega lapse vanemad kokku puutuvad. Erivajadusega/puudega lapse sünd toob perele kaasa suuri muutusi. Lastevanemate seisukohast on lapse erivajadusest/puudest teadasaamine ja sellega leppimine pikaajaline protsess. Kirjanduse põhjal jääb puudu nõustamisest ja vajalike spetsialistide kättesaadavusest (Liivapuu, 2015; Taperson, 1998; ÜRO). Lapsevanemad on mitmete seisukohtade vahel ning neid mõjutab ka ühiskondlik arvamus. Mõni lapsevanem suudab teha lapse arengu toetamise seisukohast paremaid valikuid, mõni eitab probleeme pikaajaliselt (Taperson, 1998; Habicht & Kask, 2016; Kandel & Merrick, 2007).

Eestis alustavad lapsed enamasti lasteaias käimist 1,6 - 3 aastasel (SoM 2017). Kuigi riik on ettenäinud kõigi laste kaasamise tavalasteaeda, siis lastevanemate poolt tuleb SoM uuringus välja, et lasteaiatavarühmas käivatel puudega lastel on tugiteenuste kättesaamisega probleeme kuni 70% lastest. Kas tegemist oli lasteaiapoolsete tugiteenustega või tugiteenuste üldise kättesaadavusega, uuringu kokkuvõttes ei täpsustatud. Erisus tuleb esile ka selles osas, et erilasteaias suudetakse pakkuda lapsele vajalikke tugiteenuseid paremini kui tavalasteaia eri- ja sobitusrühmades (SoM, 2017). Siit ilmneb vastuolu tegelikkuse ja soovitud kaasamise vahel. Millised on lapsevanemate kogemused ja arvamused selles osas? Kas sobilik tugi lapsele pole kättesaadav või ei oska lapsevanem seda küsida? Antud töö püüab koguda ja välja tuua lastevanemate arvamuse lapse toimetuleku kohta ja vanemate nägemuse lasteaiavalmisolekust toetada arengulise erivajadusega väikelast. Koguda arvamusi, millised on takistused ja mured, toetudes loetud kirjanduses väljatoodud arvamustele. See teeb võimalikuks edaspidi nõustada paremini lapsevanemaid lapsele toetavate otsuste tegemisel ning aidata kaasa perele toetamisele, et nad tuleksid paremini toime erivajadusega lapsega.

Töös kasutatavad lühendid

EV - erivajadus

IAK - individuaalne arenduskava

KLAS - Koolieelse lasteasutuse seadus

SHS - Sotsiaalhoolekande seadus

SoM - Sotsiaalministeerium

RÕK - riiklik õppekava

1. UURIMUSE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD**1.1 Erivajadusega lapse määratlus Eesti haridussüsteemis alushariduses**

Mõiste *erivajadusega laps* on ajas palju muutunud. Lihtsam on saada lapse erinevusest aru siis, kui eripära on silmaga nähtav. Lapsel tuleb kasutada ratastooli, kuulmisaparaati või on käe või jala asemel protees.

Erivajadusega lapsena võib määratleda väikelapse, kellel erinevatest võimetest, tervises seisundist, keelelisest ja kultuurilisest taustast ning isiksuseomadustest tingitud arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas (Koolieelse lasteasutuse RÕK, 2008; Hanga & Voog, 2012; Kikas, 2008). Seega võib määratleda lapsel mahajäämuse eakohasest arengust ning sel juhul on vajalik õpetajate, spetsialistide ja lapsevanemate lisatöö, et luua tingimused arengupotentsiaali realiseerimiseks (Kõrgesaar, 2020; Hanga & Voog, 2012; Kikas, 2008).

Varasemalt on erivajadus olnud võrdsustatud puudega. Praeguseks loetakse arenguliste erivajadusega laste hulka lisaks puudega lastele mõne mööduva häirega ning hälbega lapsed. Puue on püsiv seisund, mille määratlemiseks kasutatakse biopsühhosotsiaalset käsitlust, mis võtab terviklikult indiviidi juures arvesse nii bioloogilisi, psühholoogilisi kui sotsiaalseid faktoreid. Hälbeks peetakse osalist mõne psüühika või füsioloogilise funktsiooni kõrvalekallet. Häire on mööduv kõrvalekalle ühes või mitmes arenguvaldkonnas. (Kõrgesaar, 2002; Hanga & Voog, 2012) Lapsi, kelle arengut mõjutab mõni pikaajaline või kogu elu kestav somaatiline haigus, on hakatud nimetama meditsiinilise erivajadusega lasteks (Paat jt, 2011).

1.2 Kaasava hariduse põhimõtted Eestis

Kaasava haridus kehtestati Eestis põhisuunaks 2010. aastal vastuvõetud põhikooli- ja gümnaasiumi seaduses. Antud seaduse kohaselt on kõigil lastel õigus õppida kodulähedases koolis koos eakaaslastega. 2018. aastal täiendati KLAS § 14, kus on määratud kohaliku omavalitsuse kohustus tagada erivajadusega lapsele võimalused kodu lähedal lasteaias käia. Kaasava hariduse raames on ideaaliks, et kõik lapsed saavad käia lasteaias ja õppida võimetest ja vajadusest lähtuvalt oma kodu lähedal. Keskkond lasteaias on lapsele sobilikuks kohandatud ning õpetajad oskavad tulla toime lapse erivajadustega. Õpetajad oskavad arvestada lapse eripäradega ning arendada last vastavalt lapse võimetele (Häidkind & Oras, 2016; Koolieelse lasteasutuse RÕK, 2008; Sucuoglu jt, 2013). Seega võib kaasamist käsitleda süsteemina, kus õpivad samas rühmas eakohase arenguga ja erivajadustega lapsed, olenemata oma arengulistest või hariduslikest eripäradest ning neile on tagatud vajalik tugi (Õmblus, 2018; Sucuoglu jt, 2013; Liivapuu, 2015).

Kõigi laste kaasamine ühtsesse haridussüsteemi on võtmeküsimuseks kogu maailmas. Selle kontseptsiooni elluviimisel on praeguseks esile kerkinud erinevaid kitsaskohti. Ühtse konkreetse määratluse ja arusaama loomise teeb keeruliseks iga riigi kultuuriline taust, erivajaduste veidikene erinev määratlus, laste väga suur vajaduste varieerumine ning hariduse edasiandmise põhimõtete erinevused riigiti (MacBeath jt, 2006; Sucuoglu jt, 2013; Räis, Kallaste & Sandre 2016; Kivirand jt, 2020). Kaasava haridusega kaasnevaid probleeme ja kitsaskohti on enamasti uuritud läbi õpetajate ja teiste tugispetsialistide kogemuste ning seisukohtade (Õmblus, 2018; Sucuoglu jt, 2013; Liivapuu, 2015; MacBeath jt, 2006; Kivirand jt, 2020). Muutunud on eripedagoogi või tugiteenuste koordinaatori roll, kes pigem nõustab ja suunab õpetajaid erivajadusega lastega tehtavas töös (MacBeath jt, 2006). T. Kiviranna jt (2020) uuringust selgus, et lasteaiasõpetajad ei mõista kaasamist hariduses ühtselt. Eestis on kaasava hariduse määratlus jagunenud põhiliselt kaheks: erivajadustega laste õpetamine teistega koos ühes grupis või kõikide õigus õppida elukohajärgses haridusasutuses (Häidkind & Oras, 2016; Kivirand jt, 2020).

Järjest rohkem on avaldatud arvamused kaasaamise ummikseisust või mittetõhususest (Õmblus, 2018; Pärnapuu, 2018; Saarevet & Häidkind, 2020). Kõige suurem murekoht on, et erivajadusega lapsed jäävad vajalikust abist ilma. Vajaliku toe saamine ei ole kohalikus kodulähedases lasteaias või koolis tagatud (Liivapuu, 2015; Räis & Sõmer, 2016; Õmblus, 2018; Pärnapuu, 2018). On tekkinud küsimus, kas kaasamine sellisel kujul, et kõik lapsed õpivad koos ühes grupis oma eripäradest sõltumata, on üldse võimalik? Ehk peaks

olema süsteemis siiski mitmeid valikuid (Pärnapuu, 2018; Saarevet & Häidkind, 2020; Doménech & Moliner, 2014)?

Segadusttekitav infoküllus, traumeerivad kogemused, hirm ja mure oma lapse pärast ning pikk protsess, et lapsele saaks sobiva abi ja toe lasteaias, on teinud lapsevanemad ettevaatlikuks. On vanemaid, kes soovivad oma EV lapsi panna lasteaia tavarühmadesse ja on vanemaid, kes kindlasti soovivad oma EV lapse panna kas erirühma või erilasteaeda (Valk, 2020; Doménech & Moliner, 2014; Hilbert, 2014).

1.3 Erivajadusega lapse võimalused alushariduse omandamiseks Eestis

Suurem osa lasteaias käivatest puudega lastest (ligikaudu 63–71%) käib tavarühmas, 20–26% käib erirühmas ja umbes kümnendik (8-12%) käib erilasteaias. Mida keerulisem või sügavam on puue, seda suurema tõenäosusega käib laps erirühmas või erilasteaias (SoM, 2017). Kuigi valdav osa keskmise ja raske puudega lastest käib tavarühmas, siis mõnikord on lapsele parema arengukeskkonna loomine võimalik eri- või sobitusrühmas või erilasteaias (Kikas, 2008; SoM, 2017). Seadusandlikul tasandil on riik andnud võimaluse luua EV lastele erirühmi (KLAS, 1999). Moodustada on võimalik kuut erirühma tüüpi. Tasandusrühm kõnepuude- ja häire ning spetsiifiliste arenguhäiretega lastele; meelepuudega laste rühm kuulmis- või nägemispuudega lastele; kehapuudega laste rühm füüsilise erivajadusega lastele; liitpuudega laste rühm lastele, kellel on kaks või enam puuet; pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm autismispektrihäiretega lastele; arendusrühm mõõduka, raske või sügava intellektipuudega lastele. Nendes rühmades on laste arv vähendatud vastavalt puude spetsiifikast tuleneva raskusastme järgi. Veel on võimalik luua sobitusrühm, kus erivajadusega laps (erivajaduse spetsiifika ei ole oluline) on koos tavaarenguga lastega. Selles rühmas arvestatakse üks erivajadusega laps kolme tavaarenguga lapse asemel. (KLAS, 1999)

EV lapse toetamisel lasteaias on võimalik rakendada peale erirühma veel mitmeid erinevaid tugimeetmeid. Kui laps vajab pidevat järelvalvet, rohkem individuaalset juhendamist või abi tegevustes ning liikumiseks, siis on võimalik lapsele taotleda tugiisik (SHS, 2015). Veel on võimalik lapse arengut toetada tugispetsialistidega (KLAS, 1999) . Tavaliselt on lasteaias olemas kas logopeed või eripedagoog. Oluline on õpetajate kutsealane ettevalmistus tulemaks toime EV lapsega (Kivirand jt, 2020; Hanga & Voog, 2012; Sucuoglu jt, 2013). Vajadusel saab lapsele koostada individuaalse arenduskava (IAK), mille eesmärk on pakkuda lapsele teadmiste ja oskuste omandamiseks sobivat tempot ning mahtu, kui see erineb tunduvalt rühma tegevuskavast (Häidkind & Kuusik, 2009; Kikas, 2008). Oluline on see, et kõik osapooled teevad EV lapse arendamisel koostööd. Ühtne lasteaias töötav meeskond

saavutab lapsele parima keskkonna ja arenguvõimalused (Kulderknup, 2009). Sellesse meeskonda kuulub ka lapsevanem.

1.4 Vanemate arvamusi erivajadustega lapse toimetuleku kohta lasteasutuses

Kaasamist kajastavaid artikleid lugedes on alati erivajadusega laste vanemaid, kes ütlevad, et nende lastele ei mõjunud kaasav mudel hästi (Doménech & Moliner, 2014; Hilbert, 2014). Puudega laste vanematel on mitmeid uskumusi ja veendumusi, mis tekitavad neis muret oma laste pärast. Nendeks on erivajadusega lapse kiusamine tema eripära tõttu eakaaslaste poolt nii füüsiliselt kui verbaalselt, tõrjumine, konfliktid ja agressioon puudega õpilase vastu. EV laste vanemad toovad välja ühiskonna vastakad ja negatiivsed hoiakud nende, kui vanemate, ja erivajadusega laste suhtes. (Hilbert, 2014; Räis, Kallaste & Sandre, 2016) See paneb EV laste vanemaid eelistama erikooli tavakoolile (Doménech & Moliner, 2014). Mujal maailmas on tulnud uuringute käigus välja, et vanemate suhtumine rühmas oleva erivajadusega lapse kaasamisse on puude liigiti erinev (Hilbert, 2014). Uuringutes osalenud EV laste vanemad toetavad tõenäolisemalt liikumispuudega, kõnepuudega või nägemispuudega laste kaasamist rühma. Kõige vähem toetavad nad autismi, emotsionaalse / käitumishäire, mõõduka või raske intellekti puudega lapse kaasamist rühma (Hilbert, 2014).

Lapsevanem, kui oluline koostööpartner, on EV lapse puhul oluline arengut toetav aspekt (Kulderknup, 2009). Mõnigi kord näevad õpetajad või tugispetsialistid lapsevanemas pigem kedagi, kes on segav ja vahest isegi düsfunktsionaalne isik (Hess jt, 2006). Viimasel ajal on uuringud näidanud, kui oluline on perede hakkamasaamine ja toimetulek oluliste väljakutsetega, mis kaasnevad erivajadusega lapsega (Kandel & Merrick, 2007; Doménech & Moliner, 2014). See määrab oluliselt erivajadustega laste toimimise ja sotsiaalse integratsiooni. Selleks, et vanem saaks olla haridussüsteemis võrdne partner ja teha oma EV lapsele parimad valikud ning otsused sobiva lasteaia ja rühma valikul, on tarvis lapsevanemaid suunata ja nõustada (Hess jt, 2006; Hilbert, 2014). Seda tuleb teha neile mõistetaval viisil. Vanemad ootavad mõistmist, tuge ja professionaalseid nõuandeid, kuidas oma erivajadusega last toetada (Hess jt, 2006; Kandel & Merrick, 2007; Doménech & Moliner, 2014).

Eestis on uuritud lastevanemate toimetulekut, kui peres kasvab erivajadusega laps (SoM, 2017). Enamasti seatakse fookus puudega laste perede toimetuleku raskustele ja erinevatele kriisidele (Kandel & Merrick, 2007). Oluline oleks kajastada perede toimetuleku mehhanisme ja oskusi, kes on keerulistele olukordadele vaatamata oma lapsele suutnud välja võidelda parimad arenguvõimalused (Kandel & Merrick, 2007; Azzopardi, 2010; Hess jt,

2006). Kaasamise ja normaliseerimise ideest lähtuvalt on kasulikum kogukonnale positiivne arengumudel erivajadusega laste kaasamiseks ja professionaalne probleemide teadlikustamine lapsevanematele. Positiivset suhtumist ja häid probleemilahendusi omavad pered on hindamatu eeskuju ja nõustamise ning jõustamise võimalus sarnase kogemusega peredele. See aitaks nõustada kriisis olevaid peresid paremini olukorraga toime tulema (Kandel & Merrick, 2007).

Eestis puudub lastevanemate arvamusuuring erivajadusega lapse toimetulekust lasteaias. Milline on erivajadusega lapse vanema arvamus lapse tasandusrühmas või sobitusrühmas käimise osas? Milline on lapsevanemate kogemus kaasamise osas? Kuidas erivajadusega laps rühmas vanema hinnangul hakkama saab? Milline on lapsevanemate hinnang õpetajate hakkamasaamisele rühmas, kus käib EV laps? Kas tugispetsialistide teenused on lapsele lasteaias alati kättesaadavad? Kas lasteaed, kui haridusasutus, on valmis võtma vastu EV lapsi? Milliseid kogemusi omavad meie, Eesti lapsevanemad, erivajadusega lapse toetamises alushariduses? Need on probleemid ja küsimused, millele otsib antud töö selgitusi. Lapsevanema pilk ja kogemuste jagamine aitaks kaasa erivajadusega lapsele parema arengu- ja kasvukeskkonna loomisele lasteaias. Teades erivajadusega laste vanemate arvamusi ja kogemusi, on võimalik professionaalselt teadlikustada tekkinud kitsaskohti ning neid parendada. Millised on erivajadusega laste vanemate arvamustest välja tulevad põhitendentsid oma lapse toimetulekust lasteaias võrreldes tasandus-, sobitusrühma ja tavarühma lapsevanemaid?

Uurimistöö eesmärk:

Tuua välja tendentsid lastevanemate arvamustest erivajadusega lapse arengule ja toimetulekule tasandus-, sobitusrühmas ja tavarühmas ning leida, millised on antud rühmatüüpides käivate laste vanemate arvamused kaasava hariduse seisukohtadest lähtudes.

Uurimistöö küsimused:

- Millised on tava- ja sobitusrühmade erivajadusega laste vanemate arvamused lapse arengudünaamikale ja toimetulekule, õppides koos tavaarenguga eakaaslastega, võrreldes tasandusrühma lastevanemate arvamustega?
- Millised on tava-, tasandus- või sobitusrühma laste vanemate arvamused erivajadusega laste kaasatusest ja toimetulekust rühmas?
- Millised on vanemate arvamused erivajadusega laste toetamise ja õpetamise kohta lasteaias õpetajate ja tugispetsialistide poolt?

- Milliseid kogemusi omavad erivajadustega laste vanemad koostöö kohta erinevate osapooltega lasteaias?
- Millised on erivajadusega lapse vanemate arvamusel lasteaia valmisoleku kohta võtta vastu erivajadusega lapsi?

2. METOODIKA

Valim

Valimiks on lapsevanemad, kelle erivajadusega laps on käinud vähemalt käesoleva õppeaasta lasteaia tasandus- või sobitusrühmas ja lapsevanemad, kelle erivajadusega laps käib tavarühmas. Uuringus osales 31 lapsevanemat. Valim jaguneb kolme gruppi: tasandusrühma lapsevanemad, sobitusrühma lapsevanemad ja tavarühma lapsevanemad. Tavarühmade alla loetakse sõime,- aia- ja liitrühmad. Nende rühmade vanemad moodustavad ühe uuringugrupi. Kasutati klastervalimit Harjumaa, Rakvere, Tallinna ja Raplamaa munitsipaallasteaedade erivajadusega laste lastevanemate hulgast juhuvalimi alusel. Uuring viidi läbi elektrooniliselt. Uuriija kontakteerus lasteaia juhiga või õppealajuhatajaga e-kirja teel üldposti aadressil ja selgitas välja, kas lasteaias on uuringule vastav rühmatüüp või erivajadusega lapsed tavarühmas. Uuriija edastas kontaktisikule elektroonilise küsimustiku koos selgituskirjaga. Lasteaia kontaktisik edastas valimi sihtrühmaks olevatele lapsevanematele selgituskirja ja elektroonilise küsimustiku. Valimis osales lapsevanem vabatahtlikkuse alusel. Lapsevanem täitis soovi korral küsimustiku.

Andmekogumine

Läbi viidi kvantitatiivne uurimus. Uuring toimus ankeetküsitlusena elektrooniliselt. Algselt oli kavandatud uuringu läbiviimisel kasutada ka paberankeete, aga COVID-19 pandeemia tõttu viidi uuring läbi ainult elektrooniliselt. Ankeet koostati uuriija poolt, toetudes kirjandusele. Küsimustiku koostamisel tugineti laste pädevustele alushariduse õppekavas (KLAS, 1999), lapse arengu hindamise materjalidele lasteaedadele (Kulderknup, 2009; Häidkind jt, 2014) ja lapsevanemate küsimustikele erinevatest uuringutest (Rajamets, 2014; Elkins jt, 2003).

Mõõtevahendina kasutati küsimustikku, kus on valikvastused nominaalskaalal või ordinaalskaalal ja lahtised küsimused. Küsimustik (vt Lisa 1) on jaotatud teemade kaupa osadeks. Esimeses osa kogutakse üldandmeid lapse ja vanema kohta ning infot lapse toevajaduse kohta. Kasutatakse valikvastuseid tulpades kas ühe või mitme vastuse võimalusega ning lahtisi küsimusi. Teises osas kogutakse vanemate hinnangutest infot lasteaia

valmisoleku kohta vastu võtta EV lapsi ja tugiteenuste ning tugispetsialistide ja rühmaõpetajate pädevuse kohta. Lisaks uuritakse lastevanemate rahulolu antud valdkonnas. Info kogumiseks kasutatakse valikvastustega küsimusi ja kirjeldavaid lahtisi küsimusi. Kolmandas osas kogutakse infot lapse heaolu ja toimetuleku kohta lasteaias ning lapsevanema rahulolu rühma ning õpetaja tegevusega. Lapsevanemate arvamust lapse toimetuleku kohta rühmas küsiti nelja aspekti kaudu. Milline on vanema arvates lapse meeleolu rühmas, milline on lapse käitumine rühmas, milline on lapse kaasatus tegevustesse ja milline on vanema hinnang rühmaõpetajate tagasisidele ning rühma õhkkonnale. Kasutatakse Likerti-tüüpi skaalat seitsmepalli süsteemis ning lahtisi küsimusi. Küsimused kaardistavad lapsevanema kogemust lapse lasteasutuses käimise osas ja arvamust, kuidas EV laps vanema arvates tuleb toime ning areneb lasteaias. Küsitlus on anonüümne. Aega planeeriti küsimustiku täitmiseks 30 min.

Ankeet edastati küsitluses osalema nõustunud vanemale elektrooniliselt lasteaiapoolse kontaktisiku poolt. Elektrooniline küsimustik koostati ja vastused fikseeris keskkond Google Drive vorm.

Esmalt viidi läbi pilootküsitlus 4 vanemaga. Pilootuuringuks kasutati digikeskkondi Zoom ja Google Drive vorm. Lapsevanem täitis ankeedi Google Drive keskkonnas ja kommenteeris struktureerimata intervjuu käigus samal ajal Zoom keskkonnas oma arusaamist küsimustest ja ankeedi ülesehitust ning täitmise mugavust. Kontrolliti küsimustiku täitmisele kuluvat aega. Struktureerimata intervjuu käigus kasutati järgmiseid juhiseid ja küsimusi piloteeritavale:

Palun kommenteerige küsimust peale täitmist, kui tekib soov täpsustusi või soovitusi anda.

Küsi kohe vahetult selgitust, kui küsimus on arusaamatu või mitmeti mõistetav.

Kas küsimuse sõnastus oli arusaadav?

Mida soovitate muuta sõnastuses?

*Kas küsimuses kasutatud valikvastuste selgitused on piisavad? **või***

Kas küsimuses kasutatud valikvastuste selgitused on liiga mahukad?

Mida soovitate muuta?

Kas küsimustik liikus edasi korrektselt?

Millise hinnangu annate küsimustiku ülesehitusele?

Kas küsimustik tundus liiga pikk või igav?

Kas küsimustik tundus liiga mahukas või pigem põhjalik?

Millise hinnangu annate küsimustiku täitmise mugavusele?

Mida võiks veel küsida selle uuringu raames?

Pilootuuring protokolliti (vt Lisa 2). Protokollis fikseeriti lapsevanemate vastused, täiendused, ettepanekud ja tähelepanekud küsimustiku parandamiseks. Pilootuuringu põhjal täiendati ja parandati koostatud küsimustikku (vt Lisa 1). Andmete paremaks töötlemiseks lisati täpsustus arvuliselt täitmiseks, nt vanus, mitmes laps. Täpsustati piloteeritavate soovitusel tugispetsialisti mõistet täiendiga (*ei ole tugiisik*) kahes küsimuses. Lisati kahes küsimuses tugispetsialisti kohta, et täita valikus hinnang nii mitme tugispetsialisti kohta, kui mitme spetsialisti juures laps käib. Õpetajate nimetus täpsustati rühmaõpetajateks.

Üldiselt hinnati küsimustik hästi täidetavaks, mugavaks, loogiliseks ja põhjalikuks. Täitmiseks kuluv aeg, mis oli välja pakutud, oli piisav.

Analüüs

Läbi viidi tulemuste kvantitatiivne analüüs ja avatud küsimuste puhul kategoriseeriv sisuanalüüs. Kvantitatiivse analüüsi jaoks sõnalised andmed kodeeriti, arvulised andmed korrastati ja sisestati analüüsiprogrammi. Andmete töötlemisel ja graafikute ning diagrammide esitamisel kasutati programme Google Drive vorm, Google Drive vorm arvutustabelid, Microsoft Excel for Mac (version 16.48) ja SPSS Statistics. Kirjeldava analüüsi puhul kirjutati kirjalikest ankeetidest vastused välja, analüüsiti lähtuvalt uurimisküsimustest, jaotati alamkategoriatesse. Alamkategoriad pealkirjastati. Analüüsi jaoks sõnalised andmed kodeeriti.

Arvestada tuleb uuringus osalejate kategoriseerimisel ja võrdlemisel, et valim moodustus juhuvalimina vabatahtlikkuse alusel. Seega saab tulemusi tõlgendada vaid selle uuringu raames kuna võrdlusgrupid ei moodustunud võrdsearvulised.

3. TULEMUSED

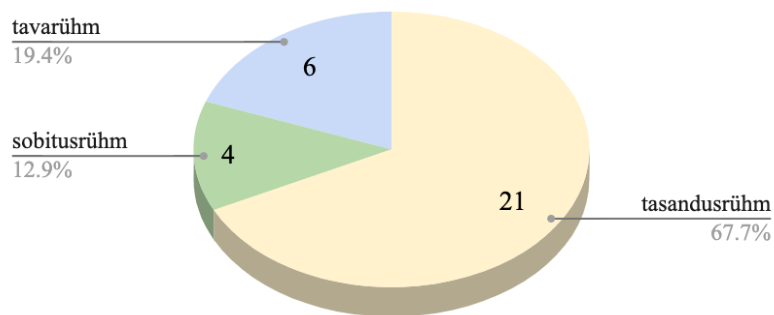
Uuring viidi läbi elektroonilise ankeetküsitlusena. Uuringu esimeses jaotises küsiti lastevanemate ja EV laste üldiseid andmeid ja arenguprobleemi kirjeldust. Küsitluses osales 31 erivajadusega lapse lapsevanemat üheksast lasteaiast. Lapsevanemad jagunesid viie lasteaia rühmaliigi vahel: sõimerühm (2 vanemat), liitrühm (1 vanem), aiarühm (3 vanemat), sobitusrühm (4 vanemat), tasandusrühm (21 vanemat).

Jahuvalimi kujunemist mõjutasid mitmed aspektid. Tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada lapsevanemate valmisolekuga ja oskustega osaleda elektroonilise ankeedi täitmisel

ning arvutile ligipääsetavusega. See aspekt tekitas esmase selektsiooni osalejate osas. Seega saab tulemusi tõlgendada vaid nende konkreetsete uuringu gruppide osas, kes antud uuringus osalesid. Selektiooni ühe aspektina tuleb arvestada lapsevanema loomuomast aktiivsust ning osalemissoovi. Selektiooni tõttu jäid tagasihoidlikumad ja passiivsema loomuga vanemad seekord suure tõenäosusega uuringust kõrvale. Samas tõi mõne uuringugrupi aktiivsem osalemine nähtavale soovi avaldada oma arvamust. Väga aktiivne tasandusrühma lapsevanemate osalemine oli üllatus.

Küsitluse tulemused toovad välja eelkõige tasandusrühmade lapsevanemate arvamusel. Uuringus planeeritud võrdlusgrupid moodustusid järgnevalt: tasandusrühmas käivate EV laste vanemaid osales 21, sobitusrühmas käivate EV laste vanemaid osales 4, tavarühmas käivate EV laste vanemaid (liitrühm, sõim, aiarühm) osales 6 (vt joonis 1).

Uuringuruppide suurus.

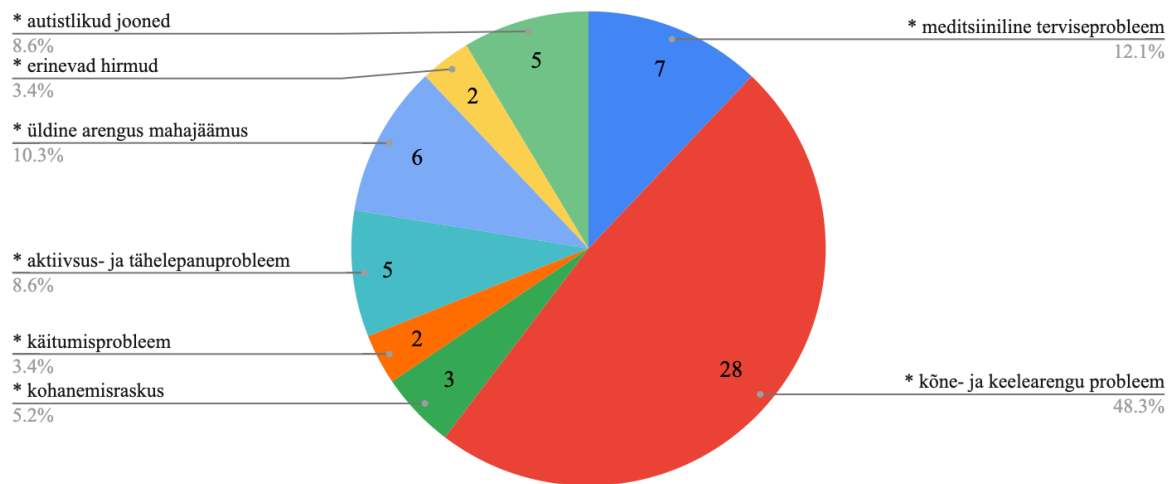
Joonis 1: Uuringugruppide suurus.

Ankeedi üldandmete osas olid tulemused järgnevad. Osales 26 ema ja 5 isa. Vanemate vanus jäi 26 ja 47 eluaasta vahele. Vanematest 29 töötas ja 2 olid kodused. Vastajad jagunesid haridustasemelt järgnevalt: 14 vanemat omas kõrgharidust, 9 keskeriharidust, 3 lapsevanemat omas põhiharidust, 3 lapsevanemat kutseharidust, 2 lapsevanemat keskharidust.

Osalenud vanemate EV lastest olid 10 tüdrukud ja 21 poisid. Laste vanus oli 3 – 7 eluaastat. Seega hõlmas osalenud laste jaotus kõiki lasteaiaaeglaste laste vanusegruppe. Kõige enam osales uuringus 5-aastaste laste vanemaid (10 vastajat). 6-aastaste laste vanemaid oli uuringus osalenutest koondarvuna seitse, 4-aastaste laste vanemaid kuus, 7-aastaste laste vanemaid viis ja 3-aastaste laste vanemaid kolm. Osalenute peres oli üks laps 12 peres, kaks last 9 peres ja neli last kolmes peres. EV laps oli 18 juhul esmasündinu, millest 12 juhul oli

EV laps ainukene laps peres. 9 juhul oli EV laps pere teine, ühel juhul kolmas ja kahel juhul neljas laps. Seega on 19 peres lapsevanematel kogemus enam kui 1 lapse kasvatamisega.

Lapse toevajaduse põhjustena märgiti kõige enam kõne- ja keelearengu probleemi (28 juhul). Veel märgiti valikust meditsiiniline terviseprobleem 7 juhul. Uuringus olid vanemad märkinud meditsiiniliseks terviseprobleemiks, mis põhjustavad lapsel toevajadust lasteaias, näiteks vesipea diagnoosi, PANS sündroomi, täpsustamata geenirikke ja südamerikke. Kohanemisraskus märgiti 3 juhul, käitumisprobleem 2 juhul, aktiivsus- ja tähelepanu probleem 5 juhul, üldine arengus mahajäämus 6 juhul, erinevad hirmud 2 juhul ja autistlikud jooned 5 juhul (vt joonis 2).

Joonis 2: EV lapse probleemi määratlus.

Uuringusse ei sattunud liikumispuudega ja kuulmis- või nägemispuudega lapse vanemaid. Erinevad probleemid kombineerusid EV laste vahel. Kõne- ja keelearenguprobleem ilma kaasuvate probleemideta oli märgitud 13 juhul. Meditsiiniline terviseprobleem ainsana oli märgitud 2 juhul. Teistel juhtudel oli EV lastel märgitud mitu probleemi. Seega märkisid vanemad põhiprobleemile lisaks olulisemaid kaasuvaid eripärasid.

Koolivälise nõustamismeeskonna poolt oli soovitatud lastevanematele lapse arengu toetamiseks järgmisi teenuseid: individuaalne arenduskava (9), käitumise tugikava (1), logopeediline tugiteenus (18), eripedagoogiline tugiteenus (11), tugiisik (5), sobitusrühm (2) ja tasandusrühm (24).

Uuringu teises jaotises küsiti vanematelt infot nende lasteaia kohta ja rühma kohta, kus laps käib. Lapsevanemad osalesid 9 lasteaiast Harjumaalt, Tallinnast, Rakverest ja Raplast. 3 lapsevanemat ei soovinud avaldada oma lapse lasteaeda. Laste arv rühmades, kus

uuringus osalevate vanemate EV lapsed käivad, jäävad tasandusrühmas 8 – 12 lapse vahele, sobitusrühmas 7 ja 10 vahele, sõimerühmas on lapsi 14 või 16, liitrühmas 12 ja aiarühmas 4 – 12 last. Kui sõimerühmad välja arvata, siis oli uuringus osalejate EV laste vanematel lapsed väikese laste arvuga rühmades. Tava- ja sobitusrühma laste arv oli isegi väiksem, kui tasandusrühmas. Üks lapsevanem lisas märkme, et *praegu ongi rühmas vähem lapsi*. Teine lapsevanem kommenteeris, et *kohal on enamasti...* Antud märkmed ja väike laste arv aiarühmas laseb oletada, et pandeemia on jätnud laste kohalkäimisele oma jälje. Seega ei märkinud vanemad alati laste rühmas käivate laste võimalikku maksimumi vaid osa lapsevanemaid teadis ning märkis täpselt, kui palju võib nimekirjas lapsi olla ja osa vanemaid märkis laste reaalse kohalkäimise viimasel õppeaastal.

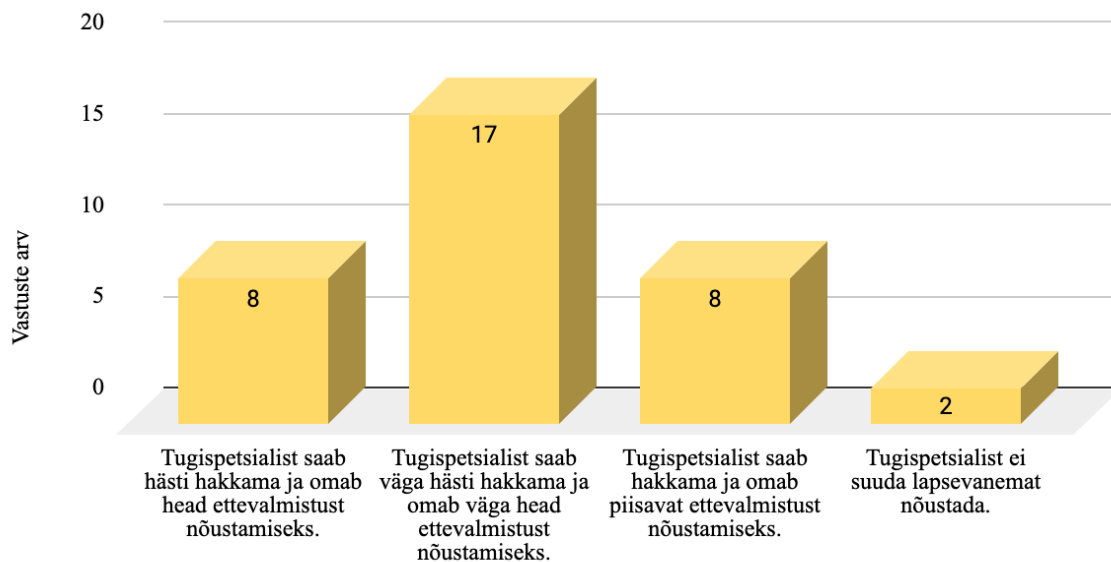
Uuringus osalenud lapsevanematest ei teadnud üks lapsevanem, milliseid erirühmi ta lapse lasteaias on (antud vanema EV laps käib tasandusrühmas). Enamasti olid uuringus osalenutele lasteaia kohta teada, et lasteaias on tasandusrühm (18) või tasandusrühm ja sobitusrühm (9). Ühel juhul vastati, et lasteaias on olemas sobitusrühm. Üks lapsevanem tõi välja, et nende lasteaias on olemas tasandusrühm, sobitusrühm ja pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm. Üks lapsevanem märkis, et nende lasteaias on tasandusrühm, sobitusrühm, liitpuuetega laste rühm ja pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm. Mitme erirühmaga lasteaiaid asusid Tallinnas suure elanike arvuga piirkonnas. Siit järeldub, suurem elanike arv teeb võimalikuks suurema sarnaste erivajadustega laste olemasolu ning vajaduse ja võimaluse eriliigilisi erirühmi komplekteerida. Antud tulemus läheb kokku mitmes uuringus (Kandel & Merrick, 2007; Doménech & Moliner, 2014; Hilbert, 2014) esile tulnud väitega, et osa lapsevanemaid eelistab oma EV lapsele erirühma. Vanemad kasutavad seda võimalust, kui kodulähedases lasteaias on vastav rühm olemas.

Vanematelt küsiti, milliseid tugiteenuseid laps lasteaias saab. Märkida sai valikust mitu vastust. Lasteaias saadavatest tugiteenustest märkisid lapsevanemad ära tugiisiku kolmel juhul, individuaalse arenduskava seitsmel juhul, logopeedilise abi 22 juhul, eripedagoogilise abi 11 juhul. Tugimeetmena märgiti sobitusrühma 2 juhul, tasandusrühma 14 juhul. Kuus lapsevanemat märkis, et nende laps lasteaia tugiteenuseid ei saa. Neist kaks last käisid tasandusrühmas, kaks sobitusrühmas ja kaks aiarühmas. Kolmel juhul märgiti, et lasteaias ei ole vastavat spetsialisti või teenust ette nähtud. Ühel juhul märgiti, et lasteaial puudub finantsiline võimekus tugiteenust pakkuda. Eelnevatest kahel juhul käib laps juba mujal teenusel. Ühel juhul märgiti, et tugiisikut ei ole leitud ja pereliige käib ise lapsega kaasas. Kahel juhul ei olnud tugiteenust määratud ehk seda ei olnud vaja. Lasteaiast tugiteenust saavatest EV laste lapsevanematest olid kogu valimi koondina saadava teenusega väga rahul 9

lapsevanemat, 8 lapsevanemat olid rahul, 7 olid pigem rahul ja üks pigem ei olnud rahul. Lapsevanem, kes ei olnud rahul, tõi välja eriolukorrast tingituna kontakti puudumise ja infovahetuse tugispetsialistidega. Eelnevast järeldub, et lasteaed kasutab mitmeid võimalusi EV lapse toetamiseks. Vastavalt vajadusele sai EV laps mitut teenust. 17 tasandusrühma last said logopeedilist abi. Neist ühel lapsel oli lisaks tugiisik ja ta sai ka eripedagoogilist abi. Kolmele lapsele oli koostatud logopeedilisele abile lisaks IAK. Kolm last said logopeedilisele abile lisaks eripedagoogilist abi. Kaks last said peale logopeedilise abi ka eripedagoogilist abi ning neile oli koostatud ka IAK. Kaks sobitusrühma last said logopeedilist abi, eripedagoogilist abi ja neile oli koostatud IAK. Lastevanemate vastustest nähtub, et lasteaias kasutatakse kõiki olemasolevaid võimalusi, et last toetada.

Tugispetsialistide kohta uuriti, kuidas on lapsevanemad rahul tugispetsialisti koostööga lapsevanemaga ja nõustamisoskusega. Kuna hinnati üldist rahulolu tugiteenusega, siis koondati erinevad tugispetsialistid (nt logopeed, füsioterapeut, eripedagoog, loovterapeut, ravivõimlemise õpetaja jne) koondnime alla *tugispetsialist*. Tugispetsialisti kui eksperti hinnati üldiselt.

Kuidas hindate oma kogemustele tuginedes oma lasteaia tugispetsialisti valmisolekut nõustada erivajadusega lapse vanemat.

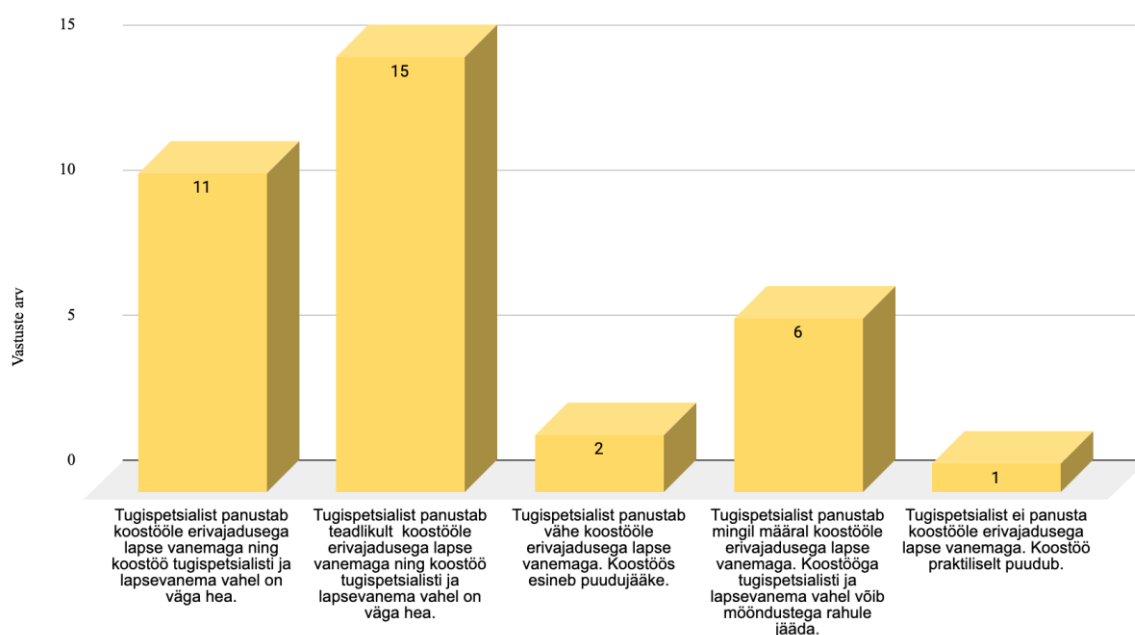

Joonis 3: Hinnang tugispetsialisti nõustamisoskusele.

Lähtudes uuringus lastevanemate poolt vastusteks märgitud teenuste järgi on lasteaias tugispetsialistiks enamasti logopeed või eripedagoog. Mõni vanem andis hinnangu mitmele

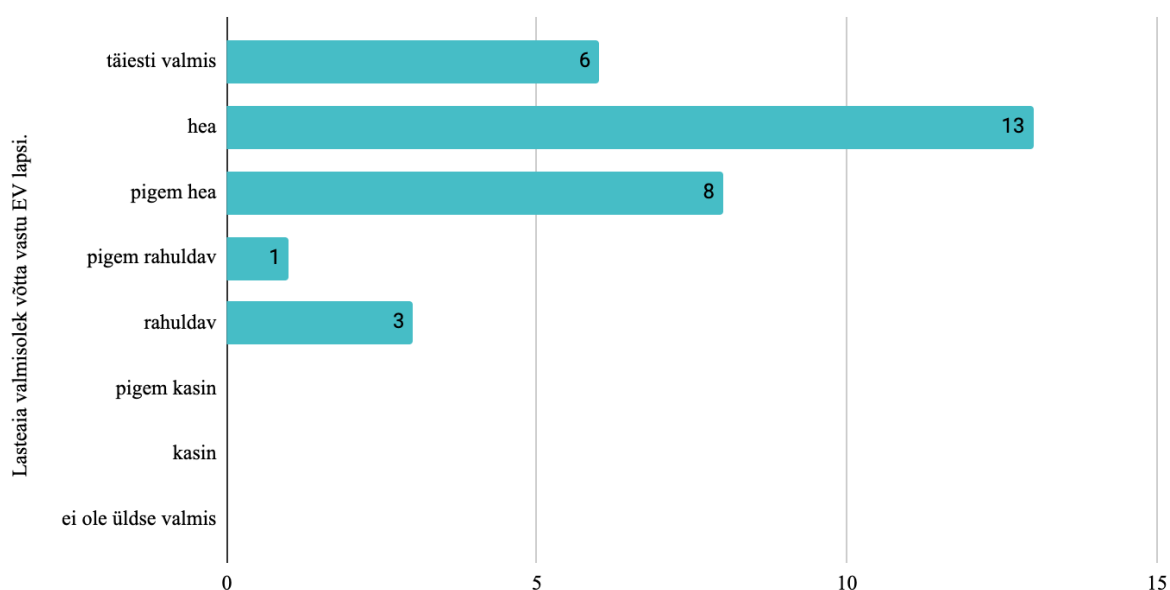
tugispetsialistile. Uuringus osalenud laste vanematest märkis 17 juhul, et tugispetsialist saab nõustamisega väga hästi hakkama. Tugispetsialisti nõustamisest hindasid lapsevanemad heaks 8 juhul. 8 juhul hindasid lapsevanemad, et tugispetsialist saab hakkama ja omab piisavalt ettevalmistust nõustamiseks. Kaks lapsevanemat leidis, et tugispetsialist ei suuda lapsevanemat nõustada (vt joonis 3). Seega võib järeldada, et tugispetsialistide pädevus lapsevanemate hinnangul, mõne erandiga, on kõrge ja nõuetele vastav.

Kuidas hindate oma kogemuse põhjal koostööd tugispetsialistiga. koondarv

Joonis 4: Hinnang tugispetsialisti koostööoskusele.

Koostööga olid väga rahul 15 lapsevanemat ja rahul 11 lapsevanemat. Kuus lapsevanemat leidis, et tugispetsialist panustab mingil määral koostöösse EV lapse vanemaga ja kaks lapsevanemat vastas, et tugispetsialist panustab koostöösse vähe. Üks lapsevanem märkis, et tugispetsialist ei panusta koostöösse lapsevanemaga. Täiendava kommentaarina lisas lapsevanem, et eriolukorra ajal on kontakt tugispetsialistiga praktiliselt puudunud. Seega said enamus lapsevanemaid soovitud nõustamisele ja koostöö tugispetsialisti ja lapsevanema vahel sujus. Kahel juhul ei suutnud tugispetsialist vanemaid nende arvates piisavalt nõustada või puudus soovitud kontakt koostöök. Kokkuvõtvalt võib öelda, et uuringus osalenud vanemad üldjuhul saavad tugispetsialistidelt tuge ja koostöö sujub (vt joonis 4).

Joonis 5: Lasteaia valmisolek võtta vastu EV lapsi.

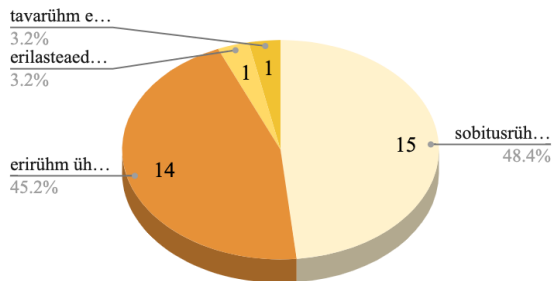
Lastevanematel paluti anda üldine hinnang lasteaia valmisoleku kohta võtta vastu EV lapsi (vt joonis 5). Seda tuginedes oma kogemustele. Skaala oli kaheksa valikuga. Iga valiku juures oli kirjeldus, milline on antud valikuvõimaluse sisu ja hinnangu määratlus. 13 uuringus osalenud lapsevanemat hindas lasteaia valmisolekut võtta vastu erivajadusega last heaks. Olemas on vastava ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed). Olemas on erirühm või tagatakse tugiisiku teenus erivajadusega lapsele. Vajadusel rakendatakse tugikavasid (nt individuaalne arenduskava, käitumise tugikava). Koostöö õpetajate ja tugispetsialistide vahel on hea. Võib juhtuda, et tugiisikut kohe ei leita või ei ole ressursse kohe tagada erivajadusega lapsele kõiki keskkonna kohandusi. Kaheksa lapsevanemat andsid hinnangu pigem hea. Seega on olemas vastava ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed). Luuakse vajadusel erirühm või tagatakse tugiisiku teenus erivajadusega lapsele. Erivajadusega lapsele on enamasti tagatud individuaalne tugi. Vajadusel rakendatakse tugikavasid. Puudu jääb sobivate õpetajate leidmisel erirühma. Koostöö õpetajate ja tugispetsialistide vahel on hea. Kuus lapsevanemat hindasid, et lasteaed on täiesti valmis võtma vastu EV lapsi. Lasteaias on vastavalt kohandatud keskkond, olemas on vajalike pädevustega õpetajad ja tugispetsialistid. Vajadusel luuakse erirühmi või kaasatakse tugiisikud. Kolm lapsevanemat pidas lasteaedade võimekust vastu võtta EV laps pigem rahuldavaks. Olemas on vastava ettevalmistusega tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed) ning tagatud on regulaarne abi. Õpetajad on läbinud vastavaid

koolitusi. Püütakse tagada erinevaid tugikavasid, aga need jäävad tihti paberile. Laste arv on rühmas suur, mis teeb erivajadusega lapsega tegelemise õpetajale keeruliseks. Puudub tugisiku võimalus või erirühma võimalus. Üks lapsevanem hindas lasteaia võimekust EV laps vastu võtta rahuldavaks. Olemas on tugispetsialist (logopeed, eripedagoog), aga laps saab teenust harva. Õpetajad on läbinud vastavaid koolitusi, aga suure laste arvu tõttu rühmas ei jõua erivajadusega lapsega piisavalt tegeleda. Koostöö erinevate lasteaia õpetajate ja tugispetsialistide vahel on vähene. Puudub tugisiku või erirühma võimalus (sobitusrühm, tasandusrühm). Seega võib järeldada vastuste põhjal, et suurema osa vanemate kogemusel on lasteaed valmis võtma vastu EV lapsi. Võib esineda probleeme, et tagada kõik lapsele vajalikud tugiteenused. Alla rahuldava hinnangu lapsevanemad lasteaia valmisolekule võtta vastu erivajadusega laps selle uuringu raames ei andnud.

Uuringus küsiti EV lapse lapsevanematelt arvamust lapsele parima arengu ja kasvukeskkonna kohta. 15 lapsevanemat arvas, et EV lapsele parim arengukeskkond on sobitusrühm. 14 lapsevanemat nägi parima keskkonnana EV lapsele erirühma ühesuguste erivajadustega lastele tavalises lasteaias. Üks lapsevanem arvas, et EV lapsele on parim arengukeskkond erirühm erilasteaias ja üks lapsevanem arvas, et EV lapsele on parim olla koos eakaaslastega tavarühmas. Oma kommentaarides tõid välja vanemad, kes eelistasid sobitusrühma, et lapsed peaksid olema koos eakaaslastega, EV laps peaks rohkem kuulma eakaaslaste kõnet, eakaaslastega koos olemine toetab EV laste arengut, teised lapsed harjuvad maast-madalast teistsuguseid inimesi aktsepteerima ning rühmas olevate laste väiksemat arvu, et lapsega jääb õpetajal aega individuaalselt rohkem tegeleda. Sobitusrühma eelistavad tasandusrühmas käiva EV lapse vanemad tõid välja, et laps saab vähe kõneliselt suhelda, kuna rühma teised lapsed on vähese kõnega. Nende lapsed vajavad traumade vältimise tõttu väikese laste arvuga rühma. Üks vanem tõi välja, et eelistab EV lapsele sobitusrühma, *välja arvatud raskema puudega või autistlikud lapsed*. See näitab, et vanemate eelistust mõjutab konkreetselt nende oma kogemus ja keerulisema käitumisega EV laste puhul kaasamise tavarühma nii sallivalt ei suhtuta. See on kooskõlas eelnevate uuringute tulemustega, milles on leitud, et erivajaduse loomust olenevalt suhtutakse EV lapse tava- või sobitusrühmas käimisesse soosivalt või mitte (Hilbert, 2014; Odom, 2011). Ühesuguse erivajadusega laste rühma tavalasteaia juures eelistanud vanemad tõid välja laste suure individuaalse jälgimise ja tegelemise vajaduse, väiksema laste arvu rühmas, kohanemise raskused suures grupis, lapse mugavama ja parema enesetunde (*ta ei tunne ennast aeglase ega veidrana*), õpetajate parema ettevalmistuse töötamiseks erivajadusega lapsega, turvalisuse ning tavalasteaia juures olevas erirühmas on võimalus suhelda omaealiste tavaarenguga lastega. Üks lapsevanem tõi oma

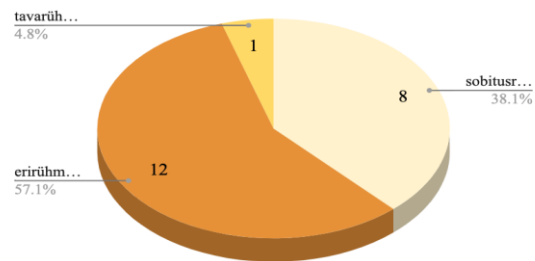
kogemuste põhjal välja, et õpetaja ei jõua EV lapsega tavarühmas nii palju tegeleda kui vaja ja seetõttu võib tekkida arengu asemel mahajäämus. Antud küsimuse osas tuli esile ka väike erinevus uuringugruppide vahel (vt joonis 6, 7, 8, 9).

Parim arengukeskkond EV lapsele

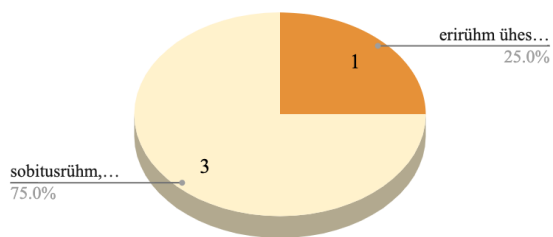
Joonis 6: koondandmed

Parim arengukeskkond EV lapsele: tasandusrühm

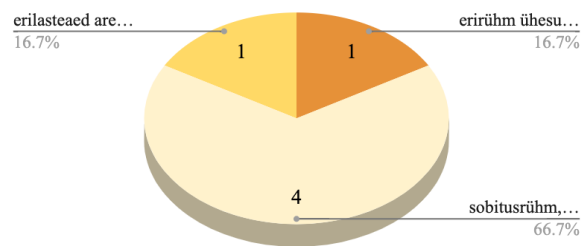
Joonis 7: tasandusrühm

Parim arengukeskkond EV lapsele: sobitusrühm

Joonis 8: sobitusrühm

Parim arengukeskkond EV lapsele: tavarühm

Joonis 9: tavarühm

Kõigis uuringugruppides oli lapsevanemaid, kes eelistasid sobitusrühma EV lapsele, et ta saaks eakaaslastega ühes rühmas olla (48,4%). Samamoodi oli kõigis uuringugruppides vanemaid, kes eelistasid oma lapsele erirühma tavalasteaias (45,2%). Suurim erirühma eelistanute arv uuringugrupi siseselt oli tasandusrühma lastevanemate puhul (57,1%). Teised kaks uuringugruppi eelistasid EV lapsele sobitusrühma. Koondarvuna jagunesid vanemate arvamusel erirühm vs eakaaslastega sobitusrühm pooleks. Antud tulemus toetab kirjanduse põhjal uuringutes välja tulnud väidet, et on lapsevanemaid, kes eelistavad erirühmi ja on lapsevanemaid, kes eelistavad kaasavat mudelit (Doménech & Moliner, 2014; Hilbert, 2014).

Lapsevanematelt sooviti infot EV lapse tegevustesse kaasamise praeguses rühmas. 21 lapsevanemat vastas, et tema laps on kaasatud kõigisse tegevustesse. Kaheksa lapsevanemat

vastas, et EV laps on kaasatud enamikesse tegevustesse ja kahel juhul oli laps kaasatud mõnda tegevusse. Täpsemalt põhjendasid vanemad oma lapse tegevustest kõrvalejäämise põhjuseid uuringu neljandas jaotises.

Rühmaõpetajate valmisolekule tulla toime EV lapsega rühmas andsid uuringus osalenud vanematest väga hea hinnangu 19 lapsevanemat. Kuus lapsevanemat hindasid, et rühmaõpetajad pigem saavad hakkama EV lapsega rühmas ja neli lapsevanemat hindasid rühmaõpetajate hakkamasaamist rahuldavaks. Üks lapsevanem hindas, et rühmaõpetajad pigem ei saa ja üks lapsevanem arvas et üldse ei saa EV lapsega rühmas hakkama. Mõlema vanema EV laps käis tavarühma sõimes. Õpetaja abide valmisolekule ja toimetulekule EV lapsega rühmas andsid 18 lapsevanemat väga hea hinnangu. 8 juhul hindasid lapsevanemad õpetaja abi puhul, et nad pigem saavad hakkama. Ühel juhul arvati et õpetaja abi saab EV lapsega rahuldavalt hakkama. Üks lapsevanem ei teadnud õpetaja abi töö kohta hinnangut anda. Kahel juhul arvasid lapsevanemad, et õpetaja abi pigem ei tule toime ja ühel juhul arvati, et ei tule üldse toime EV lapsega rühmas. Kui võrrelda lastevanemate arvamusu uuringugruppidena, siis tasandusrühma (66, 7%) ja sobitusrühma (75%) vanemad andsid rohkem väga häid hinnanguid rühmaõpetajale kui tavarühma (33,3%) EV lapse lapsevanemad. Kõige rohkem väga häid hinnanguid said tasandusrühma õpetaja abid (71,4%). Tasandusrühma ja sobitusrühma lapsevanemad alla rahuldava hinnangu õpetaja abidele ei andnud.

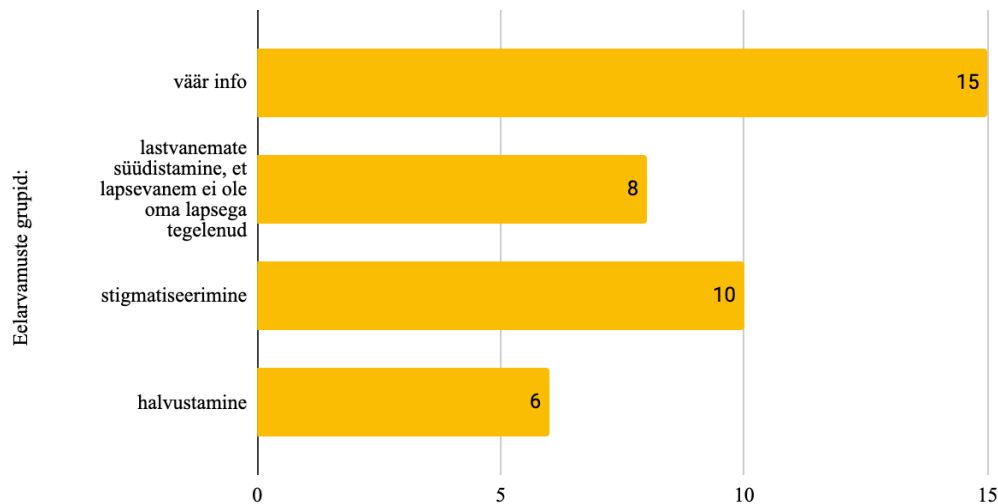
Uuringu küsimusele: kas teie lapsele on tehtud individuaalne arenduskava (IAK), vastas 21 lapsevanemat *jah* ja 10 lapsevanemat *ei*. Seega oli IAK koostatud 2/3 uuringus osalenud lapsevanema EV lapsele. Uuringus osalejad hindasid enda kaasatust IAK koostamisel suhteliselt kõrgeks. 11 lapsevanemat osales IAK koostamise juures, 4 said teha omapoolseid ettepanekuid ja täiendusi. 2/3 oli nõus, et nende EV lapsel on olnud IAK-st kasu. neli vanemat ei osanud hinnangut IAK kasulikkusele anda. Üks lapsevanem tõi välja, et laps ei saanud pandeemia ajal lasteaias käia. Seetõttu jääb IAK kasulikkus küsitavaks. Kuna 21st lapsevanemast 17 leidis, et IAK-st on tema lapsele olnud kasu, siis võib pidada IAK-d tõhusaks täiendavaks meetmeks lapse arengu toetamisel.

Uuriti osalenud lastevanemate arvamusu vanema koostöösse kaasamise vajaduse kohta EV lapse arendustöösse. Sooviti teada vanemate arvamusu valmisoleku kohta lapsega tegelemiseks kodus, et toetada lasteaias tehtavat arendustööd. 27 lapsevanemat arvas, et vanema kaasamine on väga vajalik. Neli vanemat arvas, et vanema kaasamine on vajalik mõõdukal määral. Uuringus osalenud EV lastevanemate ootus on see, et nad oleksid kaasatud oma lapse arendustegevusse. Kindlasti soovivad nad perioodiliselt otsekontakti lapsega

töötava tugispetsialistiga. See on kooskõlas eelnevate uuringutega, kus lapsevanemad soovivad suuremat kaasatust oma lapse arendustöösse (Hilbert, 2014; Hess jt, 2006).

Uuringus küsiti lapsevanematelt EV lastega kaasnevate eelarvamuste kohta, millega nad on kokku puutunud. Hea oli tõdeda, et 10 vastanud lapsevanemat (32,3%) ei olnud kokku puutunud eelarvamustega. Samas 21 oli kokkupuude eelarvamustega (vt joonis 10).

Eelarvamuste jagunemine:

Joonis 10: Eelarvamuste kategooriatesse jagunemine.

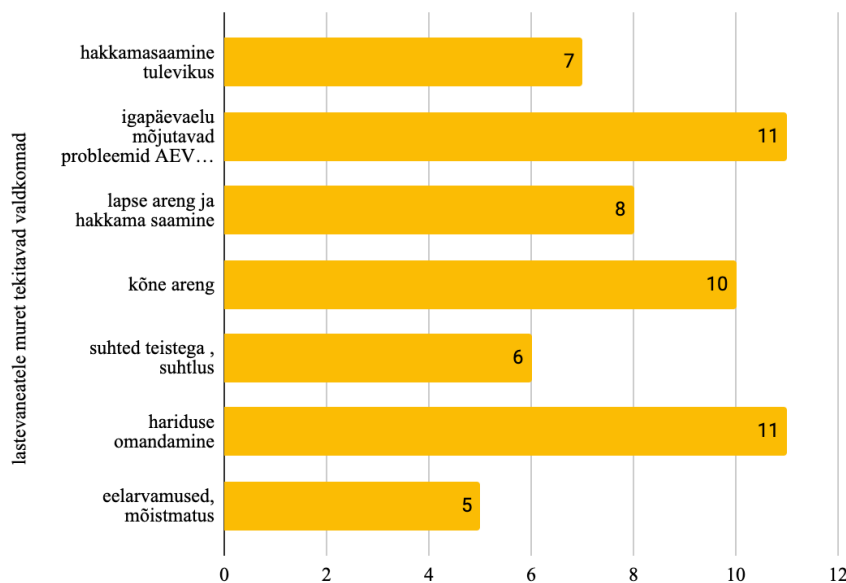
Uuringus kogutud vanemate vastused selle kohta, milliste eelarvamustega nad on kokku puutunud, võis jaotada nelja suuremasse gruppi: väär info; stigmatiseerimine ja teiste poolt nn diagnoosimine; lapsevanemate süüdistamine, et lapsevanem ei ole oma lapsega tegelenud ning halvustamine ja „mahakandmine“. 21 lapsevanema vastusest 15 sisaldas väär info väide. Nt väited, et *füüsiline puue tähendab automaatselt vaimset puuet; kõige kohta on piisavalt infot, diagnoos ja ravi on lõpuni kindlad, arstidel on lõputult aega; Milleks erirühm, ta ei õpi seal ju midagi!; Logopeediline tugi puudub lasteaias; ootamine kogeluse puhul; Oodake, küll ta areneb.*

Stigmatiseerivaid väiteid sisaldasid 10 lapsevanema vastust. Nt väited, et *erivajadusega laps on „loll laps“; kardetakse, et ATH käitumine hakkab teistele lastele külge, st ta on halvaks eeskujuks; halb laps – seda on öeldud; ...erirühma pannes saab „loll“ lapse tiitli eluks ajaks külge; ...mu laps ei näe välja nagu autist. Ma küll ei tea, et autismil mingi „välimus,, peaks olema; Teie laps peaks käima seal haigete laste rühmas.* Väiteid, et lapsevanem ei ole oma lapsega tegelenud ja süüdistamist sisaldasid 8 lapsevanema vastused. Nt väited, et *Ta on sõnakuulmatu ehk kasvatamatu.; Laps ei räägi kuna mina ise olen*

tagasihoidlik ja vaikne inimene; Et logopeedilist tuge vajavate laste vanemad pole lastega piisavalt palju suhelnud ja sellepärast laps ei oska eakohaselt rääkida; Laps vägivaldne, vanem ei tegele lapsega,... Kuuel juhul sisaldasid vanemate väited halvustamist. Nt väited, *Et vajada „eriteenust“ oma lapsele on piinlik; Mis temast küll saab !? Oi tal saab raske olema?; Erivajadusega lapsega ei saa paljudes kohtades käia.*

Lapsevanemate murede kohta arvamusanalüüsidest sai jaotada vastustes sisalduvad väited seitsmeks üldiseks valdkonnaks: hakkamasaamine tulevikus ehk iseseisev toimetulek oma eluga; igapäevaelu mõjutavad probleemid EV lapsega, kuhu arvati väited lapse tugiteenuste kättesaadavuse osas, erinevate dokumentatsioonide täitmine ja asjaajamine, elukorralduse muutused jms; lapse areng ja hakkama saamine; kõne areng, mis toodi tihti vanemate poolt eraldi välja; suhted teistega ja suhtlus, kuhu liigitati väited sõprade leidmise, suhtlemise, suhete loomise, tõrjumise ja kiusamise kohta; hariduse omandamine, kuhu arvati kõik õppimisega seotud mured; eelarvamused/mõistmatus, mille alla koondati väited stigmatiseerimise, mõistmatus puuetega laste ja inimeste suhtes, eelarvamuste tõttu halb suhtumine neisse (vt joonis 11).

Lastevanemate muret tekitavad valdkonnad

Joonis 11. Lastevanemate muret tekitavad valdkonnad.

Vanematel paluti tuua välja kolm positiivset ja kolm parendamist vajavat teemat oma lapse lasteaia kohta. Positiivsed väited võis jaotada peale kategoriseerimist kaheksasse alamkategoriasse: lapse positiivne arengudünaamika; väike laste arv rühmas; lapsega arvestamine; kiitus personalile; vajalik tugi; kõik on hea; vanemate kaasamine; ei tea. Lapse

positiivse arengudünaamika alla liigitusid väited 13 juhul. Siin töid lapsevanemad välja EV lapse sotsiaalsuse suurenemise, kõne arengu positiivse arengudünaamika, iseseisvumise tegevustes ja eneseteeninduse oskuste omandamise. (*"Last toetatakse iseseisvuses. Näen, et lapsel lasteaias käies paraneb märgatavalt eneseteenindusoskused."*) Eraldi töid lapsevanemad välja kolmel juhul väikese laste arvu rühmas. Antud lastevanemate jaoks oli see oluline tugimeede nende lastele. Lapsega arvestamise alla liigitusid väited kuuel juhul. Siia kategoriseeriti EV lapse võimekusega arvestamine, individuaalne lähenemine, lapse lasteaiast väljaspool tugiteenustel käimisega arvestamine rühmategevustes ja ürituste planeerimisel ja mitmekesised ning huvitavad tegevused ning üritused koos kogu lasteaiaga. Kiitus personalile alla liigitati tänu ja kiidusõnad rühmaõpetajatele, õpetaja abidele ja tugispetsialistidele. Selliseid ütlusi oli 12. (*"Toredad õpetajad, tugiisikud jt. spetsialistid. Väike rühm.-; Mõistlikud ja abivalmis õpetajad ja personal, suurepärase logopeeditöö-*). Vajaliku toe alla kategoriseeriti lastevanemate tunnustus tugiisiku olemasolule, hea tugiteenuste kättesaadavus, nõustamine ja toetamine lapsevanemale personali poolt, suunamised Rajaleidjasse (Koolivälisesse Nõustamismeeskonda) vanemate hinnangul varakult ja õigeaegselt ning erirühma võimalus. Vajaliku toe kategooriasse kuulus 13 väidet. Vanemate kaasamise alla liigitus neli ütlust. Siia kategoriseeriti lapsevanemate osalemine lasteaias või rühma üritustel ja nõuanded lapsevanemale kodus EV lapsega tegelemiseks. Kategooria *kõik on hea* alla liigitusid 1 väide, kus lapsevanemad ütles, et kõik on hästi ja nad ei muudaks midagi. Kaks lapsevanemat andis vastuse: ei tea.

Parendamist vajavad probleemid võis jaotada seitsmesse alamkategooriasse: ettepanekud rühmatöö parandamiseks; tagasiside ja suhtlus lapsevanematega; lapse kõrvalejäämine; keskkond; tugispetsialisti puudus; ei muudaks midagi; ei oska öelda. Ettepanekute alla rühmatöös kategoriseeriti kuus ütlust. Näiteks on murekohaks õpetajate ja õpetaja abide piisav ettevalmistus erivajadusega lastega toimetulemiseks. Näide (ühe vanema konkreetne kirjeldus) *-Rühma õpetaja valikul võiks tihedamalt välja selgitada kui motiveeritud on õpetajad lapsi õpetama ja arendama. Meie rühma üks õpetaja on selgelt mõista andnud oma suhtumises erivajadustega lastesse, pidades neid rumalateks, kes ei saa millestki aru ega oska midagi-*; *-Lasteaia õpetaja abid võiksid olla pädevamad. Mitte suvalised inimesed, kes pole saanud vastavat koolitust erivajadusega laste juhendamiseks.-*; *-Õpetajatele koolitusi lisaks, et ka nemad tuleksid toime erisuguste lastega.-* Ettepanek rühmaõpetajate koormuse vähendamiseks (*- Võib-olla see, et see on ikkagi raske, intensiivne töö olla selliste laste õpetajateks, ehk võiks olla neid rohkem, kelle vahel töö ära jagada. Ja koormus oleks parem ning õpetajad saaksid puhata siis rohkem ja jaksaksid siis ka rohkem-*).

Muret tegi lastevanematele tagasiside ja suhtlus lapsevanematega. Siia kategoriseeriti kaheksa väidet. Sooviti rohkem tagasisidet igapäevaselt ning nõuandeid lapsega kodus tegelemiseks. Kategooriasse *lapse kõrvalejäämine* liigitati kolm ütlust. Näiteks lapsele sobiva rühma leidmise mure (*-Meie diagnoosiga on vähe lapsi, ja seetõttu on raske valida lasteaias rühma, kuhu laps sobib.-*), et laps oleks tegevustesse kaasatud (*-Kõige suurem probleem ongi see, et rühmas on erinevas vanuses lapsed. Laste areng ja mängud on erinevad. Rohkem vist pannakse rõhku koolieelikutega tegelemisse.*) ja selles kategoorias oli tunda pandeemia mõju, mille tõttu rühmade vahel ei toimunud tavapärasest suhtlust (*-Kahju, et ta ei saa enda eakaaslastega kõne harjutada. Hetkel koroonapandeemia ajal ei tohi rühmad ka koos käia, et ta saaks teiste rühma lastega suhtlust/sõprust arendada-*). Kategooriasse *keskkond* liigitati kolm konkreetset ettepanekut lasteaias õueala või ruumide olukorra parandamise kohta ja laste arvu kohta rühmas. Kategooria *tugispetsialistide puudus* alla koondati kahe vanema väited murega, et teenus puudub. Seitse lapsevanemat ei muudaks midagi ja neli ei oska öelda, mida võiks parandada.

Lastevanemate arvamust oma EV lapse toimetuleku kohta rühmas uuriti nelja aspekti kaudu. Milline on vanema arvates lapse meeleolu rühmas, lapse käitumine rühmas, milline on lapse kaasatus tegevustesse ja milline on vanema tunnetus rühmaõpetajate tagasisidele ning rühma õhkkonnale? Lastevanematel paluti hinnata EV lapse rahulolu ja rõõmsameelsust lasteaeda tülles ja seal viibides. Laps tuleb hea meelega lasteaeda 21 lapsevanema arvates. Raske on lasteaeda minek lapsele kolme lapsevanema arvates. 25 vanema hinnangul on nende laps rühmas enamasti rõõmus ja rahulik. Keskmise hinnangu ehk nii ja naa andsid kuus lapsevanemat. Lapse käitumisele hinnangut andes tõid lapsevanemad välja laste tugevad ja nõrgad küljed. See aitab asetada konteksti õpetajatele antud hinnangud õpetajate tagasiside kohta ja vanemate poolt tajutava õhkkonna kohta rühmas. Rahuliku südamega jätab oma lapse lasteaeda 26 lapsevanemat. Kaks lapsevanemat on oma lapse pärast mures, kui nad lasteaias on (lapsed on mõlemad autismispektri häirega, 1 tavarühmas, 1 tasandusrühmas). Rühmaõpetajate tagasisidet pidasid asjakohaseks 21 lapsevanemat, negatiivseks pidas rühmaõpetajate tagasisidet kolm vanemat. Positiivse hinnangu andsid rühmaõhkkonnale ja laste meeleolule 21 lapsevanemat ja pinevaks pidasid rühmaõhkkonda neli lapsevanemat. Lasteaias suudetakse laps kaasata vanemate antud vastuste kohaselt 21 juhul kõigisse tegevustesse, kaheksa vanema arvamus kohaselt enamikesse tegevustesse ja kahe vanema arvamus kohaselt mõnda tegevusse (PANS sündroom ja autismispektri häire). EV lapse tegevustest kõrvale jäämisel tõid vanemad välja erinevaid aspekte. Lapse oma keeldumise tegevusest, väsimuse, tervisest tingitud seisund (nt valud); tegevuse mitte mõistmine ja

kõrvale tõmbumine; lapsele raske tegevus, milles osalemine on vabatahtlik/valikuline (nt ujumine); lapsele vastuvõetamatu tegevuse tegemisest keeldumine (nt *ei kannata laps, kui käed saavad värviseks*).

Analüüsid vanemate vastuseid individuaalselt tuli esile kaks põhjuslikku tendentsi lapsevanema rahulolematusega hinnangut andes. Murelikumad või kriitilisemad olid ühe tendentsi kohaselt lapsevanemad, kelle EV lapsel esines keerulisem käitumine või tõsine tervisemure. Teine tendents oli lapsevanemad, kes ei saanud kontakti õpetaja või tugispetsialistiga. Uuringugrupiti siin erisusi ei ilmnenu.

Selles uuringu alaosas uuringugruppide vahel erinevusi välja ei tulnud. Pigem toetas tulemus eelnevates teadustöodes välja toodud seost, et keerulisema käitumisega laste vanemad ootavad enam toetust ja nõustamist (Hilbert, 2014; Odom, 2011; Hess jt, 2006). Uuringus osalenud vanemate väidetele ja arvamusele toetudes saavad nad palju negatiivset tagasisidet. Seega on nende nõustamine ja jõustamine väga oluline, et nad suudaksid toime tulla EV lapsega ja sellega kaasnevate muredega (Kandel & Merrick; 2007)

Laste toimetulekut lasteaias võib vanemate hinnangul pidada heaks. Lapsed olid enamasti kaasatud tegevustesse, olenevalt lapse võimekusest osaleda. Rühmas tagati neile sobiv keskkond ja tugi, et laps saaks lasteaias käia. Enamikel juhtudel oli uuringus osalenud EV lastele tugiteenused vanemate arvamuste kohaselt lasteaias kättesaadavad.

4. ARUTELU

Antud töö eesmärk oli tuua välja tendentsid lastevanemate arvamustest erivajadusega lapse arengule ja toimetulekule tasandus-, sobitus- ja tavarühmas ning leida, millised on antud rühmatüüpides käivate laste vanemate arvamusel kaasava hariduse seisukohtadest lähtudes.

Teema vastu huvi äratanud lastevanemate artiklid (Vapper, 2018; Valk, 2020) avasid minu jaoks olulise ja mitmetahulise probleemi, mida Eestis veel palju uuritud ei ole. Lastevanemate kaasatus lapse arendus- ja õppeprotsessi ning nende arvamus on vähe uuritud. Mujal maailmas nähakse selles suurt potentsiaali erinevate murede lahendamisel laste arendamisel (Hilbert 2014; Odom, 2011). Eriti oluliseks on hakatud pidama lapsevanema kaasamist lapse arendustöösse ja nõustamist, kui lapsel on erivajadus (Doménech & Moliner, 2014). Uuringus püüti välja tuua just EV laste vanemate arvamusel ja kogemused.

Esimene uurimisküsimus oli: *millised on tava- ja sobitusrühmade erivajadusega laste vanemate arvamusel lapse arengudiinaamikale ja toimetulekule, õppides koos tavaarenguga eakaaslastega, võrreldes tasandusrühma lastevanemate arvamusel?* EV lastevanemate

vastuste põhjal võib väita, et nende lapse arengudünaamika ja toimetulek rühmas on hea. EV lapsed on tegevustesse kaasatud, nad saavad rühmas vajaliku toe ning nende toimetulek rühmas on hea.

Lapsevanematelt küsiti nende arvates parima arengukeskkonna kohta EV lapsele. Kirjanduse põhjal jaguneb lastevanemate arvamus kaheks. Osa lapsevanemaid eelistab lapse kaasamist ja osa lapsevanemaid eelistab erirühmi või erilasteaedu (Hilbert, 2014; Liivapuu, 2015; Doménech & Moliner, 2014) Oma kogemuste põhjal eelistasid pooled kõigist küsitlusele vastanutest erirühma tavalasteaia juures (45,2%) ja pooled sobitusrühma (48,4%). Erinevus tuli esile tasandusrühma lastevanemate puhul, kes eelistasid erirühma tavalasteaia juures teistele valikutele (57,1% uuringugrupist). Siit ilmnes tendents erirühma eelistamisele võrreldes teiste uuringugruppidega, milles pooldas erirühma vaid 25% sobitusrühma EV lastevanematest ja 16,7% tavarühma EV lastevanematest.

Uuringus osalenud lastevanemate arvamusel põhjal on erirühma eelistamise põhjuseks tavarühmade suur laste arv. Rühmaõpetajate vähene oskus EV lapsega toime tulla. Nii mõnigi kord ei leita tugiisikut, kui on vaja. Analüüsidest küsitluse vastuseid individuaalselt tuli esile kolme lastevanema kirjeldusest sobitusrühma eelistamisele, et EV lapsele sobiva lasteaiarühma valimisel on lastevanemad sunnitud tegema kompromisse. Kui laps vajab pidevat järelvalvet ning suures grupis on tal eluohtlike traumade oht, siis võib juhtuda, et targal ja tublil lapsel tuleb oma tervise huvides olla mõnes erirühmas, mis kõiki tema vajadusi ei rahulda. Tasandusrühmas käival meditsiinilise erivajadusega raske puudega lapsel jäi puudu sotsiaalsest suhtlemisest ja eakaaslastega mängimise võimalusest. Siit tekib minu arvates lastevanemate poolt märgitud väikese lastearvuga rühmade osas vajadus vähendada laste arvu tavarühmas niivõrd, et sobitusrühmas oleks võimalik tugiisikuga käia suurema järelvalve vajadusega lastel. Sobitusrühma on ette nähtud, et erivajadusega laps on koos tavaarenguga lastega (KLAS, 1999). Laste arv rühmas väheneb iga erivajadusega lapse puhul 2 võrra. See annab võimaluse mitme erivajadusega lapse vastuvõtmisel sobitusrühma vähendada laste arvu tunduvalt. Kui kõik lapsed oleksid sobitusrühmas erivajadusega, läheks see vastuollu filosoofilise lähtekohaga tavapärase arenguga laste koos mängimisest ja õppimisest EV lastega. Tekib küsitavus arendava suhtluskeskkonna suhtes nii neile vähestele tavapärase arenguga lastele kui ka EV lapsele. Samas võib lapsel olla tegemist vaid meditsiinilise terviseprobleemiga ning areng muus osas kulgeb tavapäraselt. Kolm vanemat tõid välja individuaalse ankeedi analüüsis, et peale väikese laste arvu rühmas ja järelvalve ei ole nende EV lapsel rühmas muid erisusi vaja. Nad suudavad osaleda grupitöös ja kõne areng kulgeb suhteliselt hästi. Sellisel juhul oleks suhtluskeskkond ka väikese laste arvu puhul

piisav. Kui laste arv on suurem, siis ei sobi see autismispektri häirega lapsele ja ATH häirega lapsele (Liivamägi, 2006). Siis võib tekkida jälle mitme vähese suhtlusoskusega lapse puhul rühmas olukord, kus eeskujuks olevaid lapsi jääb napiks. Seega on väikese laste arvuga rühmad vajalikud, kuid määratlus võiks olla vabam põhjustele, et laste arvu rühmas vähendada või teha väikerühm. Samas on selles osas regulatsiooni ja rangemat/ühtset raamistikku vaja, sest vajadus lasteaiakohtade järele on mõnes piirkonnas suur (Räis & Sõmer, 2016).

Lastevanemate vastustest tuleb välja, et EV laste kaasamisel on oluline, kui keeruline on lapse erivajadus või puue. Nende oma kogemus EV lapse käitumise ja võimekusega mõjutab vanema hinnangut. Keerulisema käitumisega EV last kardetakse või on lapsevanemal tõrjuv kogemus teiste poolt oma lapse suhtes (Hilbert, 2014; Odom jt, 2011). Antud seos sai kinnituse läbi laste kaasamise küsimuse. Keerulisema käitumisega last oli raske kaasata planeeritud tegevustesse. Selliseid vanemaid, kelle EV last oli raske kaasata, oli uuringus osalenutest kaks. Üks sobitusrühmas käiva EV lapse lapsevanem tõi konkreetselt välja eripära olulisuse kommentaaris sobitusrühma eeliste kohta: *- kui erivajadusega (v.a. autismiga või sügava puudega lapsed) laps käib koos tavaarenguga lastega ühes rühmas, siis saab erivajadusega laps parema arengu...-.* Esile toodud kommentaaris on märgitud eeldatavalt keerulisema käitumisega EV lapsed. Siit nähtub, et kirjanduse põhjal väljatoodud arvamus peab paika.

Küsitluses osalenud lapsevanemad on seda meelt, et EV lapsega tuleb eraldi tegeleda, aga kontakt ja suhtlusvõimalus tavalastega peaks olema olemas. Vanemate vastustele toetudes võib öelda, et EV lapse eakaaslastega lävimine on lastevanematele oluline. Esile toodi lapse sotsiaalsuse suurenemist, suhtlusoskuse arengut ja kohanemist nn pärismaailmaga. Sellest võib järeldada, et lapsevanemad näevad EV lapse rohkemal või vähemal määral kaasamist kogukonda ja kohalikku lasteaeda. Vanemate arvamustest välja tulnud soov turvalise arengukeskkonna järgi erirühmas on samuti mõistetav. Järelikult on teatud juhtudel see vanemate arvates vajalik ning võimalus erirühma luua võiks olemas olla.

Uuringus osalenute arvamusel näitasid, et lapsevanemad kogevad erinevaid hoiakuid, hirne, muresid ja raskusi EV lapse alusharidusasutuses käimise ajal. (Odom, 2011; Hilbert, 2014; Pärnapuu, 2018; Räis & Sõmer, 2016). Kohati tundus uuringus osalenud EV laste vanemate muresid ja neile öeldut lugedes, et erirühm on saanud neile nagu pelgupaigaks, kus neid mõistetakse. Kuigi me soovime kaasava hariduse ideest lähtuvalt, et kõik lapsed saaksid olla koos eakaaslastega ning koos õppida, tuleks siiski teha mõistlike otsuseid. On lapsi, kes

vajavad rohkelt individuaalset juhendamist, väikest ja tema vajadustele rohkem kohandatud keskkonda (Kikas, 2008; Kulderknup, 2009; Azzopardi, 2010).

Teises uurimisküsimuses vaadeldi, millised on tava-, tasandus- või sobitusrühma laste vanemate arvamus erivajadusega laste kaasatusest ja toimetulekust rühmas? Uuringutulemustele toetudes võib väita, et EV lapsed suudetakse tegevustesse kaasata. Kahel juhul oli laste tegevustesse kaasamine raskendatud. Põhjusena võib eeldada lapse keerulise loomuga erivajadust. Lapse võimekus osaleda oli mõlemal juhul piiratud. Lapse toimetulekule andsid vanemad hea hinnangu. Arvamustest ja kommentaaridest võis järeldada, et EV lastel on hea oma rühmas olla, nendele pakutakse sobivaid tegevusi ja üldine meeleolu lasteaias on positiivne. Uuringus osalenud vanemate EV lapsed lähevad enamasti hea meelega lasteaeda. Lasteaeda minek oli lastele raske kolme vanema arvates. Siit võib järeldada, et õpetajad saavad EV lapse juhendamisega ja kaasamisega tegevustesse hästi hakkama.

Kolmas uurimisküsimus oli, et millised on vanemate arvamus erivajadusega laste toetamise ja õpetamise kohta lasteaias õpetajate ja tugispetsialistide poolt? Esile tulid mõned erinevused. Uuringus osalenute vastustes oli erinevus tasandusrühma ja sobitusrühma EV laste vanemate ning tavarühmas käivate EV laste vanemate arvamuste vahel õpetajatele antud hinnangutes nende toimetulekule erivajadusega lapsega. Tasandusrühma (66,7%) ja sobitusrühma (75 %) EV laste vanemad andsid positiivsema hinnangu kui tavarühmas käivate EV laste vanemad (33,3%). Sama tendents tuli esile õpetaja abidele antud hinnangutes. Tavarühmade uuringugrupi lapsevanemad andsid soovitusi parendamise puhul just personali koolitamiseks, et nad tuleksid rühmas toime EV lapsega. Samas tuleb õpetajate kaitseks siinkohal öelda, et tavarühmades on lapsi arvuliselt rohkem ja õpetaja ei pruugi alati jõuda nii palju EV lapsega tegeleda, kui vanem ootab (Sucuoğlu jt, 2013; Liivapuu, 2014). Lapsega tegeluste läbiviimist ootame eelkõige õpetajalt. Toeks on küll tugiisik, aga tugiisik sellist ettevalmistust ei oma. Uuringus osalenud lapsevanemad tõid välja, et nende EV lapsed vajavad suures osas individuaalset juhendamist tegevustes. Antud tulemus läheb kokku kirjanduse põhjal uuringutes esile tulnud vajadusega õpetajate ja muu personali koolitamisest erivajadusega laste mõistmiseks ja juhendamiseks (Räis & Sõmer, 2016; Kivirand jt, 2020; Sucuoğlu jt, 2013)

Õpetajad ise on ka toonud välja erinevates küsitlustes soovi, et koolitused EV lastega hakkamasaamiseks on väga vajalikud (Liivapuu, 2015; Kivirand jt, 2020). Siit järeldub, et EV laps rühmas on väljakutse kõigile osapooltele. EV lapse kaasamine nõuab väga häid vastavaid teadmisi ja oskusi lapsega töötavalt personalilt. Õpetajate pädevus oli üks uuringus osalenud tasandusrühma vanemate argumente, et eelistada tasandusrühma. Antud uurimisküsimuse ja

eelneva küsimuse vahel nähtub vastuolu. Vanemad on hinnanud lapse osalemise ja toimetuleku rühmas suhteliselt heaks, mis eeldab õpetajalt head pädevust EV lapsega toimetulemises. Ometi on välja toodud vanemate arvamustes kriitikat õpetajate toimetuleku osas EV lapsega. See tõik vajaks edasist uurimist. Seda just aspektist õpetajate koolituse vajadus vs lastevanemate teadlikkuse tõstmise nõustamise osas. Kui osapooled on rohkem kursis, mida teineteiselt oodata, siis on kindlasti koostöö ja mõistmine tulemuslikum.

Veel sooviti saada vastust küsimusele, et millist kogemusi omavad erivajadustega laste vanemad koostöö kohta erinevate osapooltega lasteaias? Koostööst ja kõigi osapoolte kaasamisest lapse arendamise protsessi räägitakse palju. Lastevanemate kaasamist peetakse loomulikuks, aga teisalt suhtutakse sellesse suure ettevaatusega (Hess jt, 2006). Antud uuringustki tuli välja lastevanemate ootus suuremale infovahetusele lapse tegemistest lasteaias. Mitme vanema poolt sooviti konkreetseid nõuandeid, kuidas oma lapse kõnet või igapäevaseid eneseteenindusoskusi arendada. Selline tulemus on kooskõlas kirjanduse põhjal eelnevate uuringutega, et vanemad ootavad mõistmist, professionaalset nõustamist ja tuge. (Hess jt, 2006; Kandel & Merrick, 2007; Doménech & Moliner, 2014) Lapsevanemad vajaksid regulaarset nõustamist või superviseerimist, kui neil on erivajadusega laps.

Erivajadusega lapse vanemate arvamus lasteaias valmisoleku kohta võtta vastu erivajadusega lapsi olid enamuses positiivsed. Lasteaed on vanemate arvates valmis võtma vastu EV lapsi. Mõnikord on probleeme sobivate õpetajate leidmisega, tugiisikute leidmisega, tugispetsialistide leidmisega ja finantsiliselt võib lasteaias olla raske kõiki kohandusi tagada. Siiski hindasid vanemad lasteaedade poolt tehtud pingutusi kõrgelt. Lasteaeda, kui institutsiooni, peeti suhteliselt hästi valmis olevaks, et võtta vastu EV lapsi.

Antud uuringu tulemused tõid välja põhiliselt tasandusrühma lastevanemate arvamus. Valim moodustus juhuvalimina. Seega ei olnud uuringugrupid võrdsed. Selleks, et saada parem ülevaade EV laste vanemate arvamusel sobitus ja tavarümad, võiks uuringut korrata ettevalmistatud valimiga, kus kõik uuringugrupid oleksid võrdsearvulised. Lastevanemate arvamusel uurimine ning nende murede, kogemuste ja ettepanekute kaardistamine on minu arvates oluline infoallikas, et parandada EV lastega perede toetamist ja nõustamist. Toimiv ja positiivse suhtumisega vanem ja pere tagab EV lapsele parima toimetuleku edaspidises elus (Kandel & Merrick; 2007). Uuringu üheks piiranguks oli minu arvates ainult elektroonilise ankeediga küsitlus. See eeldas EV lapse vanemalt arvuti olemasolu või mõne muu digiseadme olemasolu, millega uuringu küsitlust täita. Kõigil EV laste vanematel ei pruukinud see võimalik olla.

Kokkuvõtteks võib öelda, et vanemate arvates saavad nende EV lapsed oma rühmas hakkama. Uuringu eesmärgiks olnud kitsaskohtade väljatoomine tuginedes vanemate arvamustele sai täidetud. Põhiliselt oli vanematele mureks infovahetus, professionaalne nõustamine lapsega tegelemiseks ja EV lapsele sobiva rühma leidmine ning piisava toe tagamine. Mõnel juhul on vanemate arvamustest lähtuvalt EV lapsele tagatud kõik vajalik tugi lasteaias tema arengupotentsiaali realiseerimiseks, aga mõnel juhul tuleb vanemal ise panustada, et lapsele vajalikud tugiteenused kätte saada väljaspool lasteaeda. Lasteaia valmisolekule EV laps vastu võtta andsid vanemad suhteliselt hea hinnangu. Samas, analüüsid vanemate kogemusi, tuli esile vajadus suurema paindlikkuse järgi süsteemis. Lähtuda tuleks eeskätt EV lapse vajadustest. Lastevanemate arvamustele toetudes tuli esile, et võimalused luua erirühmi, on mõnel juhul vajalik. Teisalt peab olema võimalus kogeda eakaaslastega suhtlemist ja mängimist. Minu arvates on oluline, et igal lapsel oleks meie alushariduses olemas koht, kus tal on hea olla. Kaasavas haridusmudelil tuleb teha mõistlikke otsuseid, et sellesse saaksid kuuluda kõik lapsed (Azzopardi, 2010).

Antud töö väärtuseks võib pidada saadud infot EV laste vanemate probleemide ja arvamuste kohta. Saadud teadmiste põhjal on võimalik parendada koostööd lastevanemate ja tugispetsialistide vahel. Oluline on esile tulnud vanemate soov paindlikemate valikuvõimaluste kohta alushariduses ning soov rohkema nõustamise osas, et nad oskaksid teha oma EV lastele parimaid valikuid sobiva rühma leidmisel. Veel soovisid vanemad, et neid kaasataks lasteaia poolt rohkem lapse arendustegevuse planeerimisse ning toetamisse. Uuringust esile tulnud murekohtade teadmine on abiks tugispetsialistidele ja teistele ametnikele, kes töötavad EV laste vanematega. See aitab parendada EV lapsele ja ta vanemale pakutavat tugisüsteemi alushariduses ning teenuseid.

TÄNUSÕNAD

Eriliselt suur tänu neile lastevanematele, kes vastasid uuringus küsitlusele. Tänu nende osavõtlikkusele ja julgusele avaldada oma arvamust sai see põnev töö võimalikuks. Tänan töö koostamisel suureks abiks olnud töökaaslasi, kes alati toetasid ning innustasid julgustava sõnaga. Eriline tänu mu abikaasale ja perele, kes on olnud mu kõrval ja toetanud mind õpingute jooksul. Suur tänu mu juhendajatele Eija Sõukandile ja Kairi Kaljustele, kelle toel ja nõustamisel antud töö valmis.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen ise koostanud käesoleva magistritöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

(allkiri ja kuupäev)

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

KASUTATUD KIRJANDUS:

Azzopardi, A. (2010) Making Sense Of Inclusive Education: Where Everyone Belongs.

VDM Publishing.

ISBN 10: 3639223233

Doménech, A., Moliner, O. (2014) Families Beliefs About Inclusive Education Model. Social and Behavioral Sciences 116. Lk 3286 – 3291.

doi:10.1016/j.sbspro.2014.01.749

Elkins, J., Kraayenoord, C. E., Jobling, A. (2003) Parents' attitudes to inclusion of their children with special needs. Journal of Research in Special Educational Needs. Vol. 3; No 2. Lk 122–129

doi: 10.1111/1471-3802.00005

Habicht, A., Kask, H. (2016). Teekond erilise lapse kõrval. Käsiraamat puudega ja erivajadustega laste ning noorte lähedastele. EPIK: Printon Trükikoda.

Hanga, K., Voog, H. (2012) Heade praktikate kogumik. Käsiraamat sotsiaal- ja haridustöötajatele, kuidas kaasata puudega inimesi. EPIK. Tallinn: Ajakirjade Kirjastus

[https://www.epikoda.ee/wp-](https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf)

[content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.p](https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf)

[df](https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf)

Hermaküla, H. (2019) Erivajadusega Eriku ema: Ühiskond vajab veel lugusid puuetega lastest. *ERR/Uudised*, 02. okt.

<https://menu.err.ee/987636/erivajadustega-eriku-ema-uhiskond-vajab-veel-lugusid-puuetega-lastest>

Hess, R. S., Molina, A. M., Kozleski, E. M. (2006) Until somebody hears me: parent voice and advocacy in special educational decision making. British Journal of Special Education; Vol. 33; No 3, Lk 148 - 157.

doi: 10.1111/j.1467-8578.2006.00430.x

Hilbert, D. (2014) Perceptions of Parents of Young Children with and without Disabilities Attending Inclusive Preschool Programs. Journal of Education and Learning; Vol. 3, No.4. Lk 49 - 59.

doi:10.5539/jel.v3n4p49

Häidkind, P., Kuusik, Ü. (2009) Erivajadustega laps koolieelses lasteasutuses. *Lapse arengu hindamine ja toetamine*. Tartu: Studium. lk 22 - 72.

ISBN 978-9949-436-47-7

Häidkind, P., Oras, K. (2016). Kaasava hariduse mõiste ning õpetaja ees seisvad ülesanded lasteaedades ja esimeses kooliastmes. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri nr 4(2)*, 60 – 88.

doi: <http://dx.doi.org/10.12697/eha.2016.4.2.04>

Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., Peterson, T. (2014) Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele. Haridus- ja teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf

Kandel, I., Merrick, J. (2007) The Child With a Disability: Parental Acceptance, Management and Coping. *The Scientific World Journal*. Nr 7. Lk 1799-1809.

doi: 10.1100/tsw.2007.265

Kikas, E. (2008). Õppimine ja õpetamine koolieelses eas. Tartu: TÜ Kirjastus.

Kivirand, T., Leijen, Ä., Lepp, L., Malva, L. (2020) Kaasava hariduse tähendus ja tõhusa rakendamise tegurid Eesti kontekstis: õpetajaid koolitavate või nõustavate spetsialistide vaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri, nr 8(1), 2020*, 48–71.

doi: <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.1.03>

Koolieelse lasteasutuse seadus. (KLAS) 1999. Seadus. Riigiteataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006>

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (KLRÕ). 2008. Määrus. Riigiteataja

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>

Kulderknup, E. (2009) Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad. Tartu: Studium.

ISBN 978-9949-436-45-3

Kõrgesaar, J. (2002) Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu: TÜ Kirjastus.

Kõrgesaar, J. (2020) Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu: TÜ Kirjastus.

ISBN 978-9949-03-441-3 (pdf)

Liivapuu, K. (2015). Erivajadusega lapsed tavalasteaias Valga linna näitel. Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, haridusteaduste osakond.

Liivamägi, J. (2006) Laste- ja noortepsühhiaatria. Tallinn; AS Medicina.

ISBN: 978-9985-829-75-2

MacBeath, J., Galton, M., Steward, S., MacBeath, A., Page, C. (2006) The Costs of Inclusion: a Study of Inclusion Policy and Practice in England Primary, Secondary and Special

- Schools. University of Cambridge Faculty of Education. Cambridge: Victoire Press
ISBN 0-9543823-3-1
- Nellis, P., Pedaste, M. (2020) Kaasava hariduse mudel alushariduse kontekstis: süstemaatiline kirjandusülevaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri, nr 8(2), 2020*, 138–163.
doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.06
- Odom, S. L., Buysse, V., & Soukakou, E. (2011). Inclusion for young children with disabilities: A quarter century of research perspectives. *Journal of Early Intervention, 33*, 344-356.
[doi: 10.1177/1053815111430094](https://doi.org/10.1177/1053815111430094)
- Paat, G., Kaarna, R., Aaviksoo, A. (2011) Meditsiiniliste erivajadustega laste üldhariduse korralduse analüüs. Lõpparuanne. Poliitikauuringute keskus PRAXIS
<http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2011-Meditsiiniliste-erivajadustega-laste-uldharidus.pdf>
- Peterson, S., Reimand, T., Uus, M. (2011) Minu eriline laps - vastuseid küsimustele. MTÜ Anni Mängumaa, Trükikoda Paar.
ISBN 978-9949-21-936-0
https://www.kliinikum.ee/wp-content/uploads/2019/12/minu_eriline_laps.pdf
- Pärnapuu, P. (2018) Kaasava hariduse luhtumine ja tuhanded abita lapsed. *Õpetajate Leht, 2. märts*
<https://opleht.ee/2018/03/kaasava-hariduse-luhtumine-ja-tuhanded-abita-lapsed/>
- Rajamets, M. (2014) Lastevanemate hinnangud enda osalusele lapse hariduse omandamisel valga maakonna linnade haridusasutuste näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool, Haridusteaduste instituut.
https://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/42335/rajamets_maila.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Räis, M. L., Kallaste, E., Sandre, S.-L., (2016) Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Uuringu lõppraport. Eesti rakendusuuringutekeskus CENTAR.
<https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Pohiraport-final.pdf>
- Räis, M. L., Sõmer, M. (2016) Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Teemaatiline raport: kaasamise tähenduslikkus. Eesti rakendusuuringutekeskus CENTAR.
<https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Teemaraaport-Tahenduslikkus-final.p>

df

Saarevet, J., Häidkind, P. (2020) ARVAMUS | Kas kaasava hariduse rakendamine käib riigile üle jõu? Praegune lahendus on poolik. *Maaleht*, 23. märts.

<https://maaleht.delfi.ee/artikkel/89320937/arvamus-kas-kaasava-hariduse-rakendamine-kaib-riigile-ule-jou-praegune-lahendus-on-poolik>

Sotsiaalministeerium/SoM (2017) Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring.

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/puuetega_lastega_perede_toimetuleku_uuringu_raport_loppversioon_par_28.02.18.pdf

Sotsiaalhoolekande seadus (SHS) 2015. Seadus. Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019155#jaotis3>

Sucuoglu, B., Bakkaloğlu, H., Karasu, F. I., Demir, S., Akalin, S. (2013) Inclusive Preschool Teachers: Their Attitudes and Knowledge about Inclusion. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 5(2), 107-128.

doi: 10.20489/intjecse.107929

Taperson, K. (1998) Teisele Emale. Käsiraamat erivajadustega laste vanematele. Tallinn.

<http://raulpage.org/teiseleemale.html>

Valk, J. (2020) Hannes Hermaküla: Elu erivajadusega lapsega on kui pidev võitlus tema eest. *Pealinn*, 20. dets.

<https://www.pealinn.ee/tagid/koik/hannes-hermakula-elu-erivajadusega-lapsega-on-kui-pidev-voitlus-tema-n260835>

Vapper, T. (2018) Kas ja kuidas kaasata? Mida arvab kahe erivajadusega lapse ema?

Õpetajate Leht, 19. jan.

<https://opleht.ee/2018/01/kas-ja-kuidas-kaasata-mida-arvab-kahe-erivajadusega-lapse-ema/>

Õmblus, M. (2018) Kaasava hariduse rakendamise probleemide reflekttsioone *Õpetajate Lehe* kahe aastakäigu näitel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia Kultuurhariduse osakond. Viljandi.

ÜRO: Lapse õigused kõigile! ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamine vaimse puudega laste osas. Euroopa aruanne. (Lk 21-23)

<http://inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/EST.pdf>

LISAD

LISA 1

Küsitlus erivajadusega lasetaiaealise lapse vanemale

* Kohustuslik

1. Hea lapsevanem! Olen Tartu Ülikooli eripedagoogika magistriõppe üliõpilane. Teen magistritööd teemal: Arengulise erivajadusega laste vanemate arvamusd oma lapse toimetuleku kohta tasandus-, sobitus- või tavarühmas. Palun Teie abi oma magistritöö uuringu läbiviimisel. Magistritöös uurin lastevanemate arvamusd selle kohta, kuidas saab arengulise erivajadusega laps lasteaiaa hakkama. Uuring on oluline, et parandada erivajadusega laste osalemist ning tingimusi lasteaiaa ja parendada lapsevanemate toetamist ning nõustamist erivajadusega lapse kasvatamisel. Seetõttu palun, et täidaksite küsimustiku. Iga vanema arvamus on väga oluline. Suureks abiks on, kui lapse mõlemad vanemad saaksid küsimustiku täita ja oma isiklikku kogemust jagada. Palun varuda vastamisele 30 minutit. Teie osalemine on vabatahtlik ja võite igal ajal uuringust loobuda. Teie ja lapse identiteet jääb kogu uuringu vältel konfidentsiaalseks. Kõik vastajad kodeeritakse ja täidetud küsimustikud tuvastatakse koodi abil. Küsimustiku vastused on nähtavad vaid uuringu läbiviijatele. Uuringu üldtulemused magistritööna on teile soovi korral kättesaadavad, kui uuring on lõppenud ning magistritöö kaitstud. *

Märkige ainult üks ovaal.

- Olen nõus osalema arengulise erivajadusega laste vanemate arvamusuuringus. Olen nõus enda poolt antud andmete töötlemisega uuringu raames.

Andmed

2. Vastaja sugu *

Märkige ainult üks ovaal.

- Naine
 Mees

3. Vastaja vanus *

---

4. Vastaja seos lapsega *

Märkige ainult üks ovaal.

- ema
 isa
 Muu: _____

5. Vastaja haridustase

Märkige ainult üks ovaal.

- lõpetamata põhiharidus
 põhiharidus
 kutseharidus
 keskharidus
 keskeriharidus
 kõrgharidus

6. Vastaja hõivatus

Märkige ainult üks ovaal.

- kodune
 õpin
 töötan

7. Lapse vanus *

---

8. Lapse sugu *

Märkige ainult üks ovaal.

Naine

Mees

9. Mitu last on peres?

---

10. Mitmes laps on kõnealune/ uuringu aluseks olev laps (märkida numbriga)?

---

11. Kuidas liigitaksite oma lapse probleemi allantud valikutes (võib olla mitu vastust). *

Märkige kõik sobivad.

- meditsiiniline terviseprobleem
- kõne- ja keelearengu probleem
- liikumispuue
- kohanemisraskus
- käitumisprobleem
- aktiivsus- ja tähelepanuprobleem
- üldine arengus mahajäämus
- kuulmis- või nägemispuue
- erinevad hirmud
- autistlikud jooned

12. Palun kirjeldage lühidalt oma lapse probleemi ja millist tuge ta vajab lasteaias. *

Lasteaed ja tugiteenused

13. Lasteasutus, kus laps käib *

---

14. Millises rühmas Teie laps käib? *

Märkige ainult üks ovaal.

- söimerühmas (1-3 a lapsed)
- aiarühmas (3-7 a lapsed)
- liitrühm (1,5-7 a lapsed)
- sobitusrühmas
- tasandusrühmas

15. Milline on laste arv Teie lapse rühmas? *

---

16. Milliseid erirühmi on Teie lapse lasteaias (võib märkida mitu vastust)? *

Märkige kõik sobivad.

- tasandusrühm
- sobitusrühm
- ei ole erirühmi
- ei tea

Muu: _____

17. Milliseid tugiteenuseid on Kooliväliline Nõustamismeeskond (Rajaleidja) soovitanud lapsele lasteaias (võib märkida mitu vastust)? *

Märkige kõik sobivad.

- laps ei ole käinud koolivälises nõustamismeeskonnas nõustamisel
- individuaalne arenduskava
- käitumise tugikava
- logopeediline tugiteenus
- eripedagoogiline tugiteenus
- tugiisik
- sobitusrühm
- tasandusrühm

Muu: _____

18. Kas teie laps saab lasteaias mõnda tugiteenust? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Jah
- Ei *Liikuge küsimuse 24 juurde*

Tugiteenus

19. Kui vastasite JAH, märkige palun tugiteenused, mida laps saab (võib märkida mitu vastust). *

Märkige kõik sobivad.

- tugiisik
- individuaalne arenduskava
- logopeediline abi
- eripedagoogiline abi
- füsioteraapia
- sobitusrühm
- tasandusrühm
- käitumise tugikava

Muu: _____

20. Kuidas olete rahul lasteaia poolsete tugiteenustega? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Olen väga rahul
- Olen rahul
- Olen pigem rahul
- Pigem ei ole rahul
- Ei ole rahul

21. Palun põhjendage lühidalt oma eelmist valikut.

---

22. Kuidas hindate oma kogemustele tuginedes oma lasteaia tugispetsialisti (ei ole tugiisik) valmisolekut nõustada erivajadusega lapse vanemat (märkida ainult nii mitme spetsialisti kohta, mitme juures laps käib)?

Märkige ainult üks ovaal rea kohta.

	Tugispetsialist saab väga hästi hakkama ja omab väga head ettevalmistust nõustamiseks.	Tugispetsialist saab hästi hakkama ja omab head ettevalmistust nõustamiseks.	Tugispetsialist saab hakkama ja omab piisavat ettevalmistust nõustamiseks.	Tugispetsialist ei saa hakkama ja omab kasinalt oskusi nõustamiseks.	Tugispetsialist ei suuda lapsevanemat nõustada.
Tugispetsialist 1	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 2	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 3	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 4	☐	☐	☐	☐	☐

23. Kuidas hindate oma kogemuse põhjal tugispetsialisti (ei ole tugiisik) koostööd erivajadusega lapse vanemaga (märkida ainult nii mitme spetsialisti kohta, mitme juures laps käib)?

Märkige ainult üks ovaal rea kohta.

	Tugispetsialist panustab teadlikult koostööle erivajadusega lapse vanemaga ning koostöö tugispetsialisti ja lapsevanema vahel on väga hea.	Tugispetsialist panustab koostööle erivajadusega lapse vanemaga ning koostöö tugispetsialisti ja lapsevanema vahel on väga hea.	Tugispetsialist panustab mingil määral koostööle erivajadusega lapse vanemaga. Koostööga tugispetsialisti ja lapsevanema vahel võib mõõndustega rahule jääda.	Tugispetsialist panustab vähe koostööle erivajadusega lapse vanemaga. Koostöös esineb puudujääke.	Tugispetsialist ei panusta koostööle erivajadusega lapse vanemaga. Koostöö praktiliselt puudub.
Tugispetsialist 1	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 2	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 3	☐	☐	☐	☐	☐
Tugispetsialist 4	☐	☐	☐	☐	☐

Liikuge küsimuse 25 juurde

Tugiteenus 0

24. Kui vastasite EI, märkige põhjus, miks teie arvates laps tugiteenust ei saa (võib märkida mitu vastust).

Märkige kõik sobivad.

- tugispetsialisti koht on täitmata
- lasteaias ei ole vastavat spetsialisti või teenust ette nähtud
- lasteaial puudub finantsiline võimalus palgata tugipersonali
- tugiisikut ei ole leitud
- lasteaias puudub sobitusrühm
- lasteaias puudub tasandusrühm
- käime juba mujal teenusel
- teenust pole määratud

Muu: _____

Tugiteenus 2

25. Milline on teie hinnangul lapse lasteaial valmisolek võtta vastu erivajadusega laps? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Lasteaed ei ole valmis üldse vastu võtma erivajadusega lapsi. Puuduvad vastavate oskustega õpetajad ja tugispetsialistid. Keskkond pole kohandatud erivajadusega lapsele.
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on kasin. Juhtkond on teadlik vajadusest, õpetajad on läbinud vastavaid koolitusi, aga napib vahendeid kohandada keskkonda. Puudub tugispetsialist (eripedagoog, logopeed). Puudub võimalus tugiisikule.
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on pigem kasin. Juhtkond on teadlik vajadusest, õpetajad on läbinud vastavaid koolitusi, keskkonda on püütud kohandada erivajadusega lastele, on soetatud vastavaid õppevahendeid. Laste arv on rühmas suur. Lapsega tegelemine jääb kõik õpetaja õlule teiste laste kõrvalt. Puudub tugispetsialist ja tugiisiku võimalus.
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on rahuldav. Olemas on tugispetsialist (logopeed, eripedagoog), aga saab t enust harva. Õpetajad on läbinud vastavaid koolitusi, aga suure laste arvu tõttu rühmas ei jõua erivajadusega lapsega piisavalt tegeleda. Koostöö erinevate lasteaia õpetajate ja tugispetsialistide vahel on vähene. Puudub tugiisiku või erirühma võimalus (sobitusrühm, tasandusrühm).
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on pigem rahuldav. Olemas on vastava ettevalmistusega tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed) ning tagatud on regulaarne abi. Õpetajad on läbinud vastavaid koolitusi. Püütakse tagada erinevaid tugikavasid, aga need jäävad tihti paberile. Laste arv on rühmas suur, mis teeb erivajadusega lapsega tegelemise õpetajale keeruliseks. Puudub tugiisiku võimalus või erirühma võimalus.
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on pigem hea. Olemas on vastava ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed). Luuakse vajadusel erirühm või tagatakse tugiisiku teenus erivajadusega lapsele. Erivajadusega lapsele on enamasti tagatud individuaalne tugi. Vajadusel rakendatakse tugikavasid (individuaalne arenduskava, käitumise tugikava). Puudu jääb sobivate õpetajate leidmisel erirühma. Koostöö õpetajate ja tugispetsialistide vahel on hea.
- Lasteaia valmisolek erivajadustega lapsi vastu võtta on hea. Olemas on vastava ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid (eripedagoog, logopeed). Olemas on erirühm või tagatakse tugiisiku teenus erivajadusega lapsele. Erivajadusega lapsele on tagatud individuaalne tugi. Vajadusel rakendatakse tugikavasid (individuaalne arenduskava, käitumise tugikava). Koostöö õpetajate ja tugispetsialistide vahel on hea. Võib juhtuda, et tugiisikut kohe ei leita või ei ole ressursse kohe tagada erivajadusega lapsele kõik keskkonna kohandused.
- Lasteaed on täiesti valmis võtma vastu erivajadustega lapsi. Lasteaias on vastavalt kohandatud keskkond, olemas on vajalike pädevustega õpetajad ja tugispetsialistid. Vajadusel luuakse erirühmi või kaasatakse tugiisikud.

26. Milline on Teie arvates parim arengukeskkond erivajadusega lapsele alltoodud valikust. *

Märkige ainult üks ovaal.

- erirühm ühesuguste arenguliste erivajadustega lastele tavalises lasteaias
- erilasteaed arengulise erivajadusega lastele
- sobitusrühm, kus erivajadusega laps on koos tavaarenguga lastega, aga rühmas on vähem lapsi.
- tavarühm eakaaslastega

27. Palun põhjendage lühidalt oma eelmise küsimuse valikut. *

---

28. Millise hinnagu annate oma lapse tegevustesse kaasatusele lasteaias (õppetegevus, muusika, liikumine, kunstiope, mäng jm)? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Laps on kaasatud kõigisse tegevustesse.
- Laps on kaasatud enamikesse tegevustesse.
- Laps suudetakse kaasata mõnda tegevusse.
- Laps jääb kõrvale enamikest tegevustest. Teda ei suudeta kaasata.

29. Nimetage, millistest tegevustest on laps kõrvale jäänud ja mis võib-olla selle põhjuseks.

---

30. Kuidas hindate rühmaõpetajate valmisolekut erivajadusega lapsega toimetulekule rühmas? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Rühmaõpetajad saavad väga hästi hakkama ja omavad väga head ettevalmistust erivajadusega lapse toetamiseks ja õpetamiseks rühmas.
- Rühmaõpetajad pigem saavad hakkama erivajadusega lapse õpetamise ja toetamisega rühmas.
- Rühmaõpetajad saavad rahuldavalt hakkama erivajadusega lapse õpetamise ja toetamisega rühmas.
- Rühmaõpetajad pigem ei saa hakkama erivajadusega lapse toetamise ja õpetamisega rühmas.
- Rühmaõpetajad ei saa hakkama ning ei oma üldse ettevalmistust erivajadusega lapse toetamiseks ja õpetamiseks rühmas.

31. Kuidas hindate õpetaja abi valmisolekut erivajadusega lapsega toimetulekule rühmas? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Õpetaja abi saab väga hästi hakkama ja omab väga head ettevalmistust erivajadusega lapse toetamiseks ja juhendamiseks rühmas.
- Õpetaja abi pigem saab hakkama erivajadusega lapse juhendamise ja toetamisega rühmas.
- Õpetaja abi saab rahuldavalt hakkama erivajadusega lapse juhendamise ja toetamisega rühmas.
- Õpetaja abi pigem ei saa hakkama erivajadusega lapse toetamise ja juhendamiseks rühmas.
- Õpetaja abi ei saa hakkama ning ei oma üldse ettevalmistust erivajadusega lapse toetamiseks ja juhendamiseks rühmas.
- Ei tea.

32. Kuidas hindate vanemate kaasamise vajadust lapse arendustöösse lasteaias? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Lapsevanema kaasamine on väga vajalik, et toetada lasteaias tehtavat arendustööd.
- Lapsevanema kaasamine on vajalik mõeldukal määral, et toetada lasteaias tehtavat arendustööd.
- Lapsevanema kaasamine on vajalik lapsevanema soovi korral mingil määral. Seda kindlate ülesannete raames.
- Lapsevanema kaasamine on mõnikord soovituslik, et toetada lasteaias tehtavat arendustööd mõne oskuse osas.
- Lapsevanema kaasamine ei ole üldse vajalik. Kodus on perel omad tegemised.

33. Kas Teie lapsele on koostatud individuaalne arenduskava (IAK)? *

Märkige ainult üks ovaal.

- Jah
- Ei *Liikuge küsimuse 36 juurde*

Tugiteenus 3

34. Andke hinnang lapsevanema kaasatusele IAK koostamise ja täideviimise protsessi.

Märkige ainult üks ovaal.

- Olin kaasatud IAK koostamise protsessi. Õpetaja poolt esitatud IAK-le sain lisada oma arvamuse, koostööleppe ja nõusoleku arendatavate oskuste osas. Õpetaja ja tugimeeskond teevad vahetuvõtteid saavutatud eesmärkide osas lapsevanematele kokkulepitud perioodi tagant. Mul on oma eksemplar lapsele koostatud IAK-st.
- Õpetaja esitles koostatud IAK-d. Sai küsida mõned täpsustavad küsimused IAK-s kirjapandu kohta. Õpetaja ja tugimeeskond teevad perjoodiliselt vahetuvõtteid lastevanematele. Mul on oma eksemplar lapsele koostatud IAK-st.
- Mulle esitleti õpetaja poolt koostatud IAK-d. Kokkuvõtte teevad õpetaja ja tugimeeskond IAK perioodi lõpus.
- Ma tean, et lapsele koostati IAK, aga mulle ei ole sellele sisu tutvustatud.

35. Individuaalsest arengukavast (IAK) on olnud mu lapsele palju kasu.

Märkige ainult üks ovaal.

Täiesti nõus

Pigem nõus

Nii ja naa

Pigem ei nõustu

Ei nõustu

Ei tea

Muu: _____

Tugiteenus 4

36. Kirjeldage lühidalt kuni kolme teie arvates levinumat eelarvamust, millega olete kokku puutunud erivajadusega lapse vanemana. *

---

37. Nimetage kuni kolm suurimat muret/hirmu, millega olete kokku puutunud erivajadusega lapse vanemana. *

---

38. Tooge välja kuni kolm positiivset asja oma lapse rühma ja lasteaia puhul, mida lasteaed on teinud, et kaasata Teie laps lasteaeda. *

---

39. Tooge välja kuni kolm parendamist vajavat probleemi oma lapse rüma ja lasteaia puhul lapse kaasamisel lasteaeda. *

Lapse toimetulek lasteaia lapsevanema hinnangul.

44. *

Märkike ainult ühe ovali rea kohta.

	ei ole üldse nõus	enamasti ei ole nõus	pigem ei ole nõus	neutraalne, keskmine, nii ja naa	pigem nõus	enamasti nõus	absoluutselt nõus
Rühmaõpetajate tagasiside on asjakohane ja heahtlik nii kütuse kui kriitika osas lapse käitumisele.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmaõpetajate suhtumine lapsesse on õiglane ja toetav.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmaõpetajate suhtumine lapsesse on ettevaatlik ja ärev.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmaõpetajate tagasiside on alati positiivne olenemata lapse käitumisest päeva jooksul.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmaõpetajate suhtumine lapsesse on kaitsev ja hooliv.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmaõpetajate tagasiside on enamasti negatiivne lapse käitumise osas.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühma õhkkond on pinev ja lapsed on rühmas rahutud.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühma õhkkond on rahulik ja turvaline, lapsed on rühmas rõõmsad.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rühmakaaslasted kutsuvad last oma sünnipäevale.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

45. Minu lapse meelistegevus lasteaias on: *

---

46. Minu lapsele vähem meeldivad tegevused lasteaias on: *

---

47. Soovin veel lisada:

LISA 2

PILOOTUURINGU PROTOKOLL

(Arenkulise erivajadusega laste vanemate arvamusel oma lapse toimetuleku kohta tasandus-, sobitus- või tavarühmas.)

Metoodika: Struktüreerimata intervjuu koos elektroonilise testi täitmisega Zoom ja Google Drive keskkonna vahendusel.

Kasutatud juhised ja küsimused:

Palun kommenteerige küsimust peale täitmist, kui tekib soov täpsustusi või soovitusi anda. Küsige kohe vahetult selgitust, kui küsimus on arusaamatu või mitmeti mõistetav.

Kas küsimuse sõnastus oli arusaadav?

Mida soovitate muuta sõnastuses?

*Kas küsimuses kasutatud valikvastuste selgitused on piisavad? **või***

Kas küsimuses kasutatud valikvastuste selgitused on liiga mahukad?

Mida soovitate muuta?

Kas küsimustik liikus edasi korrektselt?

Millise hinnangu annate küsimustiku ülesehitusele?

Kas küsimustik tundus liiga pikk või igav?

Kas küsimustik tundus liiga mahukas või pigem põhjalik?

Millise hinnangu annate küsimustiku täitmise mugavusele?

Mida võiks veel küsida selle uuringu raames?

PILOTEERING 1 JA 2 (Ühe pere liikmed olid koos ühises Zoom töötoas, täitsid kumbki oma küsitluse vormi. Kommentaarid on koondatud ühte protokollu.)

Aeg: 07.04.2021, kell 9.00 - 9.52

1. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: kõik oli arusaadav. Nõusoleku küsimine on väga nutikalt tehtud (<i>piloteeritav 1</i>).
2. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad. Küsimus 11 ja 12. Väga hea, et on mitu valikut ja saab põhjendada (<i>piloteeritav 1</i>).
3. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 17. küsimuses võiks täpsustada, mis on Kooliväline Nõustamismeeskond. Lisada võiks sulgudesse Rajaleidja, sest seda teavad vanemad rohkem. Hinnang: kõik oli muidu arusaadav
4. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 22: võiks märkida, et see ei ole tugiisik (<i>piloteeritav 2</i>); võiks lisada täienduse, et märkida nii mitme tugispetsialisti kohta, kui mitme spetsialisti juures laps lasteaias käib. Sama 23. küsimuse kohta.

	Hinnang: Muidu küsimused arusaadavad.
5. jaotis	Muutmist vajav küsimus: - Hinnang: - <i>jaotisest liiguti üle</i>
6. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad <i>lisaküsimus minult 25. küsimuse kohta peale küsimustiku täitmist</i>
7. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 31: võiks lisada õpetaja abi kohta ka valiku <i>ei oska öelda</i> , sest õpetaja abi tööaeg ei pruugi jääda lapsevanema lapse toomise või järgi tulemise aega. Lapsevanemad ei ole kohtunud eriti oma rühma õpetaja abiga, sest toovad lapse lasteaeda väga vara ja tulevad peale õp abi tööaega alles järgi. Hinnang: küsimused arusaadavad; meeldis, et oli selgitusena täpsemalt valikvastused lahti kirjutatud. <i>Siiski oli lisaküsimus 30. küsimuse kohta - kas mõeldudu on rühmaõpetajaid ainult?; vanemad ise täpsustust sõnastuses oluliseks ei pidanud.</i>
8. jaotis	Muutmist vajav küsimus: - Hinnang: - <i>jaotisest liiguti üle</i>
9. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 36, 37, 38 ja 39: Sõnastust võiks muuta konkreetsemaks, nt <i>kuni kolme</i> , siis oleks vabadus jääda ka ühe vastuse juurde. Muidu hakkavad vägisi välja midagi mõtlema. 38. küsimuse sõnastus täpsustada, et oleks kohe aru saada, et on mõeldud lapse olukorra ja vajadustega arvestamiseks tehtud positiivseid asju. Just neid asju mida lasteaed juba teeb. Hinnang: Muidu küsimused arusaadavad.
10. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad

Täiendavad kommentaarid: küsimustes kasutatud väljendis *-Erivajadusega lapse vanem-* võiks teha täienduse *-erivajadusega lapse lapsevanem*. Muidu ei ole sõnakordused head või jätavad kohmaka mulje, aga siin võib mõni vanem sõnad kokku lugeda ja valesti aru saada (*piloteeritav 2*).

Uurija küsimus 25. küsimuse kohta: *kas skaala juures olevad täpsustused on liiga põhjalikult lahti kirjutatud? Ehk piisab ainult skaalast?* Vanemate arvates on pigem lahtikirjutatud valikud paremad. Siis on kindel, et saadakse ühte moodi küsimusest või väitest aru. Pool tundi on täiesti piisav aeg küsimustiku täitmiseks.

Küsimustik jooksis hästi. Järjestus tundus loogiline. Osad liikusid edasi korralikult. Skaalad olid piisava valikuga. Küsimustik ei tundunud liiga pikk. Tänu osadeks jaotamisele ei tundunud

nii pikk. Küsimustik jättis põhjaliku mulje. Oli parasjagu mõtlemist, aga väga vajalik mõtlemine.

PILOTEERING 3

Aeg: 08.04.2021, kell 14.00 - 14.38

1. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: kõik oli arusaadav
2. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: kõik oli arusaadav
3. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 17. küsimuse juures oli täpsustav küsimus lapsevanemalt: Kas see on Rajaleidja? Hinnang: Küsimused olid arusaadavad. Võiks lisada Rajaleidja täpsustuse.
4. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 22. küsimuse juurde võiks märkida, et hinnata nii mitut tugispetsialisti, mitme spetsialisti juures laps käib. Hinnang: küsimused olid muidu arusaadavad.
5. jaotis	Muutmist vajav küsimus: - Hinnang: - <i>jaotisest liiguti üle</i>
6. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: Küsimused olid arusaadavad.
7. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: küsimused olid arusaadavad
8. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: Küsimused olid arusaadavad
9. jaotis	Muutmist vajav küsimus: Siin võiks kõigi küsimuste juures muuta sõnastust nii, et ei peaks kolme välja mõtlema. Kuni kolm on hea mõte. Hinnang: muidu oli huvitav osa, polnudki nii mõelnud
10. jaotis	Muutmist vajav küsimus: ei ole Hinnang: Kõik küsimused olid arusaadavad. See osa meeldis väga. Oli väga hea täita. Skaala oli hästi sobiv.

Täiendavad kommentaarid: Küsimustik jooksis edasi osade vahel hästi. Ülesehitus tundus loogiline. Küsitlus ei tundunud üldse pikk. Oli tunda, et küsimused olid hästi läbi mõeldud. Küsimustikku oli hea täita. Väga vajalik teema lapsevanema arvates. Loodab, et nii laste kui õpetajate olukord läheb paremaks. Ehk muutuvad lapsevanemad, kes küsimustikku täidavad,

ka ise avatumaks. Tema kogemus ütleb, et erivajadusega lapsevanemad tihti sulguvad liialt endasse. Pool tundi võiks jääda ajapiiranguks. Kuigi temal võttis see vähem aega.

PILOTEERING 4

Aeg: 09.04.2021, kell 11.00 - 11.42

1. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: kõik oli arusaadav.
2. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: kõik oli arusaadav
3. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: kõik oli arusaadav
4. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 22. küsimuse juurde võiks märkida, et hinnata nii mitut tugispetsialisti, mitme spetsialisti juures laps käib. Hinnang: küsimused olid arusaadavad.
5. jaotis	Muutmist vajav küsimus: - Hinnang: - <i>jaotisest liiguti üle</i>
6. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad
7. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad
8. jaotis	Muutmist vajav küsimus: 35. küsimuse juurde võiks lisada valiku <i>muu...</i> , sest võib olla põhjusi miks ei ole olnud võimalik IAK-d rakendada. Lapsevanem oleks soovinud sinna seda kirjutada. Sest ainult <i>ei tea</i> vastus tundus talle kõigi osapoolte suhtes ülekohtune. Hinnang: küsimused olid arusaadavad
9. jaotis	Muutmist vajav küsimus: kõigi 9. jaotise küsimuste juures võiks muuta sõnastust <i>kolm asemel kuni kolm</i> . Vanematel ei pruugi olla rohkem kui 1-2 kogemust või ettepanekut. Hinnang: küsimused olid muidu arusaadavad
10. jaotis	Muutmist vajav küsimus: pole Hinnang: küsimused olid arusaadavad.

Täiendavad kommentaarid: Küsitluse ülesehitus tundus loogiline. Küsimustikku oli hea täita. Pigem jäi põhjalikkuse tunne. Ei tundunud igav või pikaks veniv. Pool tundi oli piisav.

Kokkuvõte:

2. jaotis *Andmed* 10. küsimus: *Mitmes laps on kõnealune/ uuringu aluseks olev laps?* lisada täpsustus - märkida numbriga, sulgudes. Kuna on teksti trükkimise võimalus ning vastati sõnaliselt. Andmete töötluste lihtsustamiseks tehniliselt.

3. jaotis: kuna piloteeritavad 1 ja 2 juhtisid tähelepanu küsimusele 17: *Milliseid tugiteenuseid on Kooliväline Nõustamismeeskond soovitanud lapsele lasteaias (võib märkida mitu vastust)?* ja piloteeritav 3 küsis sama küsimuse juures täpsustust (*Kas Rajaleidja?*), siis on mõistlik täiendada küsimuse sõnastuses *Kooliväline Nõustamismeeskond* sulgudesse lisades (*Rajaleidja*).

4. jaotis: küsimuste 22 ja 23 juures soovitati piloteeritavate poolt lisada selgitus, et tuleks hinnata vaid nii mitut tugispetsialisti, mitme juures laps käib. Üks piloteeritav tegi ettepaneku lisada täpsustus, et tugiisik ei ole tugispetsialist antud mõttes. Sõnastust tuleb nendel küsimustel täpsustada.

5. jaotis: sellest jaotisest liikusid vanemad üle. Küsisin siiski nende arvamust ja lugesin neile skaala ette. Nad arvasid, et see on arusaadav ja skaala on piisav.

6. jaotis: Täpsustav küsimus minult 6. jaotise 25. küsimuse skaleerimise selgituste kohta kahele esimesele piloteeritavale: *Kas see küsimus tundus liiga põhjalikult lahti kirjutatud või oli pigem kasu täpsustavatest kirjeldustest.* Vanematele oli kasu täpsustavatest kirjeldustest. Oli vaja küll süvenenult lugeda, aga neile meeldis see küsimuse ülesehitus. 2 järgmist piloteeritavat ei küsinud ise selle küsimuse kohta midagi ja lõpus leidsid kokku võtvalt, et küsimustik oli hästi koostatud. Seega ei küsinud piloteeritavatelt 3 ja 4 enam täiendavalt 25. küsimuse kohta. Skaala võib nii jääda.

7. jaotis: 30. küsimuse juures *Kuidas hindate õpetajate valmisolekut erivajadusega lapsega toimetulekule rühmas?* tekkis täpsustav küsimus piloteeritaval 1: *Kas rühmaõpetajad?* Siin võiks asendada seetõttu selguse mõttes küsimuse sõnastuses *õpetaja* sõnaga *rühmaõpetaja*. Kuigi selgitust küsis vaid üks piloteeritavatest tundub antud sõnastus täpsem. Peale rühmaõpetajate tegelevad lastega veel liikumise ja muusikaõpetajad.

31. küsimuse juurde *Kuidas hindate õpetaja abi valmisolekut erivajadusega lapsega toimetulekule rühmas?* soovitati lisada valikutesse juurde valik: *ei tea*. seda seetõttu, et lapsevanem ei pruugi kohtude õpetaja abiga piisavalt tihti, et oskaks anda tema tegelemisele lapsega hinnangut.

8. jaotis: 35. väite *Individaalsest arengukavast (IAK) on olnud mu lapsele palju kasu*. juurde soovitas piloteeritav lisada valikuvõimaluse *muu...*. Seda täiendamise võimalusena, kui on olukord teada, miks IAK-d ei ole saanud rakendada nii, nagu vaja.

9. jaotis: kõigi jaotiste küsimuste sõnastust soovitati muuta valikule suunavamaks. küsimuses konkreetne sõnastus *kolm* asendada leebema sõnastusega *kuni kolm*. Muidu võivad tunda mõned vanemad kohustust mõelda ise sinna vastuseid välja.

Üldiselt hinnati küsimustik hästi täidetavaks, mugavaks, loogiliseks ja põhjalikuks. Vanemate poolt tehtud ettepanekud olid väga asjakohased küsimustiku täiendamiseks. Täitmiseks kuluv aeg, mis oli välja pakutud, oli piisav.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Kristin Soone _____,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Erivajadusega laste vanemate arvamusd oma lapse toimetuleku kohta tasandus-, sobitus- või tavarühmas, _____
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendajad on _____ Eija Sõukand ja Kairi Kaljuste _____,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristin Soone
19.05.2021